HET TIENJARIG BESTAAN VAN HET NEDERLANDSCH GASTHUIS VOOR OOGLIJDERS.

HET

TIENJARIG BESTAAN

VAN HET

NEDERLANDSCH GASTHUIS

VOOR

OOGLIJDERS.

VERSLAG,

TER VERGADERING VAN STICHTERS EN AFGEVAARDIGDEN,
GEHOUDEN DEN 31 MEI 1869,

UITGEBRACHT DOOR

F. C. DONDERS,

DIRECTEUR DER INSTELLING.

(GEVOLGD DOOR HET TIENDE JAARLIJKSCH VERSLAG.)

UTRECHT
P. W. VAN DE WEIJER.
1869.

Mijne Heeren, Stichters van het Nederlandsch Gasthuis voor Ooglijders, Afgevaardigden der vaste Commissiën en Correspondenten!

Den 2 Mei 1859 had ik de eer, van deze plaats voor het eerst het woord te richten tot de Bestuurders van het Nederlandsch Gasthuis voor Ooglijders. De instelling was gevestigd en sedert eenige maanden, aanvankelijk op kleine schaal, voor de behandeling en verpleging van ooglijders geopend; met het onderwijs ook was een aanvang gemaakt. Een tweeledige taak rustte op mijne schouders. Ik had de geschiedenis te boek te stellen der vestiging en van hetgeen deze had voorbereid, en mijnen dank te brengen aan zoovelen, die in het medewerken tot die vestiging mij een blijk hadden gegeven van hun vereerend vertrouwen. Sedert dien tijd werd, ingevolge art. 11 der statuten, jaarlijks op een vergadering van Bestuurders verslag uitgebracht, zoowel omtrent de resultaten der verpleging en behandeling, als omtrent het aan de instelling gegeven onderwijs. Die verslagen werden gedrukt en aan alle stichters en begunstigers ieder jaar regelmatig toegezonden.

Tien jaren zijn nu sedert de vestiging verloopen. Een tijdvak ligt hiermede achter ons, waarin men aanleiding pleegt te vinden, om zich het geheele verleden eens weder voor den geest te brengen.

Die gewoonte verdient navolging. Onmiskenbaar heeft

het zijne nuttige zijde, na zekere tijdvakken zich rekenschap te geven van den ontwikkelingsgang eener instelling, en te zien, of zij op hare grondslagen heeft voortgebouwd en daarbij trouw het doel heeft voor oogen gehouden, waarmede zij werd in het leven geroepen. Zoo kan het verleden leerzaam worden voor de toekomst. Ik wenschte daarom, afgescheiden van het gewone jaarlijksch verslag, in eene buitengewone bijeenkomst de geschiedenis onzer instelling, sedert hare vestiging, in korte trekken te schetsen. Niet twijfelende aan de belangstelling der Stichters in hunne stichting, hebben Regenten gemeend, hen allen te mogen uitnoodigen tot deelneming aan deze buitengewone bijeenkomst, waarin ik thans de eer heb, U, uit hunnen naam, welkom te heeten.

Het zal mijn streven zijn, U aanschouwelijk voor te stellen, wat onze instelling is geweest als inrichting van liefdadigheid, wat zij vermocht als instelling van onderwijs, om, ten slotte, U, als Stichters, uit naam der Regenten bekend te maken met hare finantiëele krachten, en te onderzoeken, in hoever ook van deze zijde hare toekomst is gewaarborgd.

Terwijl ik gereed sta, mij van die taak te kwijten, ben ik met groote erkentelijkheid vervuld: dankbaar ben ik bij de herinnering van al het goede, wat ik u omtrent onze instelling zal hebben mede te deelen, dankbaar, dat het mij vergund werd, alvast tien jaren lang getuige te zijn van haren bloei.

Schenkt mij welwillend uwe belangstellende aandacht!

Liefdadig hulpbetoon aan behoeftige en minvermogende ooglijders staat op den voorgrond. Zoo spreekt het verslag der vestiging, geheel in den geest der circulaire, waarbij uwe medewerking werd ingeroepen, en in over-

eenstemming met artikel 2 der statuten. Dit artikel onderscheidt twee klassen van lijders: zoodanigen, die in het gasthuis worden opgenomen, patiënten der stationaire kliniek, en zoodanigen, die, zonder verpleging in het gesticht, als patiënten der polikliniek, alléén behandeling genieten. In artikel 34 van het reglement is bepaald, dat de Directeur gerechtigd is, alle ooglijders, die zich aanmelden op de polikliniek, zonder onderscheid kosteloos te behandelen. Hieraan is op ruime schaal gevolg gegeven. Polikliniek beteekent stadskliniek, en wordt aldus genoemd, omdat in den regel de patiënten, de zoogenoemde ambulante (de out-patients der Engelsche hospitalen), die daarvan gebruik maken, tot de stad zelve of tot haar naaste omgeving behooren. In onze Instelling werd de polikliniek echter ook bezocht door ooglijders, uit afgelegen gewesten des Rijks herkomstig, en zelfs door vreemdelingen. Onvoorwaardelijk werden ze kosteloos behandeld en van geneesmiddelen voorzien. — Ten aanzien der verpleegden onderscheidt het reglement in de eerste plaats behoeftigen, en wel zoodanigen, die voor rekening van gemeentebesturen, armbesturen, van andere instellingen van liefdadigheid of van bijzondere personen verpleegd worden, en zoodanigen, voor wie geen verpleegkosten worden vergoed. Het bepaalde verder, dat het bedrag voor elken verpleegdag telken jare, op voorstel van Regenten, door Bestuurders zou worden vastgesteld. Het eerste jaar nu werd dit gebracht op 50 cts., en men heeft zich telken jare daaraan gehouden. Tot de verpleging behooren huisvesting, voeding, bewassching en al wat verder met de behandeling in eenig verband staat. Bij het groote aantal geopereerden, die veel oppassing behoeven, stijgen nu de kosten werkelijk tot nagenoeg één gulden per dag. Blijkbaar is het berekende

bedrag dus geen vergoeding, maar alléén een tegemoetkoming. Het werd, zooals trouwens het reglement uitdrukkelijk verlangt, zoo laag gesteld, als de finantiëele krachten der Instelling gedoogden. Met deze moest ook vooral worden te rade gegaan bij de toepassing der geheel kostelooze verpleging, waaraan, zooals wij zien zullen, nog geene groote uitgebreidheid kon worden gegeven. Eene tweede categorie van gewone lijders, door het reglement onderscheiden, zijn *minvermogenden*, voor eigen rekening verpleegd. Zij zijn geen behoeftigen, in den gewonen zin des woords, maar aan hulp bij ooglijden hebben deze niet minder behoefte dan gene. Reeds bij de vestiging werd er op gerekend, dat deze minvermogenden een aanzienlijk deel der lijders zouden uitmaken. En ook hierin heeft men zich niet bedrogen. Hoe velen zijn er, die door eigen arbeid steeds in hunne behoeften hadden voorzien, maar die, aangetast door een ooglijden van langen duur, of herstelbaar alléén door een kunstbewerking, de groote kosten, aan verblijf en behandeling verbonden, niet uit eigen middelen zouden hebben kunnen bestrijden! Onze inrichting stelde hen daartoe in staat. De verpleegdag werd voor hen slechts 10 cts. hooger gesteld dan voor de behoeftigen, namelijk op 60 cts., en ook hieraan heeft men vastgehouden. Zoo heeft onze instelling honderden van minvermogenden gevrijwaard van af te dalen tot den stand der behoeftigen en dat gevoel van eigenwaarde bij hen levendig gehouden, dat den arbeid doet liefhebben, omdat hij onafhankelijk maakt. Het is waar, de bijdrage, die van hen wordt gevorderd, voorziet niet geheel in hetgeen aan hunne verpleging wordt ten koste gelegd Maar zij mogen hiervan onkundig blijven. Immers onze instelling verlangt geen dank voor hetgeen zij gaarne in 't verborgene aanvult,

en kent geen grootere voldoening dan bij 't bieden van hulp tevens voor maatschappelijken ondergang te behoeden.

Gij weet nu, wat het beteekent, wanneer Gij zoo aanstonds hooren zult, hoevelen voor eigen rekening werden verpleegd. Inderdaad strekt de hand der liefdadigheid zich over al onze verpleegden uit, zonder uitzondering. Het Reglement spreekt, wel is waar, nog van buitengewone lijders, die, afgezonderd van de gewone, zouden worden behandeld en verpleegd, en veroorlooft, dat voor dezen hoogere verpleegkosten berekend worden, met het voorbehoud alléén, dat ze het dubbele van de voor gewone lijders vastgestelde niet mogen overschrijden. Of de naar dezen maatstaf berekende verpleeggelden in de bijzondere kosten, aan dezen vorm van verpleging verbonden, zouden voorzien, laat ik in het midden. Maar wij constateeren, dat die klasse van buitengewone lijders aanvankelijk slechts door weinige, in de laatste zes jaren door geen enkelen vertegenwoordigd werd. Men onderscheidde die klasse in de onderstelling, dat onder de minvermogenden sommige lijders, uit den meer beschaafden stand afkomstig, afzonderlijke verpleging op een eenigszins anderen voet zouden verlangen. Maar ziet, — de ondervinding heeft geleerd, dat allen, zonder uitzondering, zich gaarne tevreden stellen met den gewonen vorm, en dat, bij wat hoogere beschaving, isolement waarlijk niet wordt verlangd. Allen hebben behoefte aan de sympathie, die hun lijden wederkeerig opwekt, en voor die behoefte wijkt meerendeels verschil in stand en beschaving. Trouwens, ieder vindt gelegenheid zich aan enkelen meer in 't bijzonder aan te sluiten. De omgang is slechts beperkt, in zoo ver de aard van het lijden dit vordert. In het gebouw zijn mannen en vrouwen gescheiden; in den tuin is het verkeer gemeenschappelijk. Nooit geeft de omgang tot eenige

moeielijkheid aanleiding. Allen ook zijn tevreden en nemen gaarne die terughouding in toon en manieren in acht, die de aard der instelling verlangt. En vraagt Gij, wiens invloed zich hierop vooral doet gelden, dan is het mij een genoegen te mogen wijzen op den oeconoom onzer Instelling, den Heer Schoonhoven, of liever op den Vader onzer ooglijders, die, van den beginne tot op heden uitnemend bijgestaan door de Moeder, zijne brave echtgenoote, van zijne veelomvattende taak zich op zoo waardige wijze weet te kwijten. Aan de vrouwen wordt tot eenig handwerk gelegenheid gegeven, aan mannen en kinderen tot gezellige spelen, aan sommigen tot oefening in het lezen op het gevoel der voor blinden gedrukte werken, en op gezette tijden verzamelen zij zich tot het aanhooren van onderhoudende en zedelijke lectuur. Ik zou U allen willen uitnoodigen, om U eens te komen stichten aan de aandacht, waarmede zij daarbij gezamenlijk, jong en oud, om den vader geschaard zitten.

De oude Suerman zeide: een goede Vader en Moeder is een gave Gods. Welnu, God heeft ons die geschonken!

Is het mij gelukt, door het gesprokene U eene voorstelling bij te brengen omtrent de behandeling en verpleging in het algemeen, dan wordt het tijd over te gaan tot de bijzonderheden. Ik heb voor mij liggen de uitvoerige statistieke tabellen, betreffende het aantal lijders, verpleegden en behandelden, met opgave hunner herkomst uit de verschillende provinciën, in ieder jaar van het verloopen tijdvak, — tabellen omtrent het aantal verpleegdagen, met opgaaf, tot welk cijfer, hetzij door de lijders zelven, hetzij door algemeene of bijzondere liefdadigheid in de verpleegkosten werd bijgedragen,— tabellen, eindelijk, die den aard der ziekten en de gedane kunstbewerkingen

voor ieder jaar afzonderlijk aanwijzen. Met de voorlezing daarvan zal ik U evenwel niet vermoeien. 't Zou U eene inspanning zijn mij te volgen, en een ijdel pogen, al die getallen U in 't geheugen te prenten. Maar belangrijk is het, die tabellen te raadplegen, en ze zullen daarom als bijlagen aan dit verslag worden toegevoegd. Alléén wat het geoefend oog daarbij al aanstonds zal onderscheiden, wil ik trachten U ook hier voor oogen te stellen en met eenige woorden toe te lichten.

Behandeld zijn in het geheele tijdvak 12592 lijders, gemiddeld 1260 's jaars. De eerste vijf jaren wijzen eene regelmatige stijging aan: 873, 1044, 1052, 1067, 1418; in de daarop volgende blijft het getal tusschen 1400 en 1500. Zoo verdeelt zich ons tienjarig tijdvak in twee lustra, het eerste van stijging, het tweede van standhouden op de bereikte hoogte. Eene uitzondering maakt alleen het jaar 1866, treuriger gedachtenis, toen, vooral in de maanden, waarop overigens de toevloed van ooglijders het grootst pleegt te zijn, Utrecht op de felste wijze door de cholera werd geteisterd: van 1472, in 1865, daalde het cijfer nu op 1317. In 1867 steeg het reeds weder tot 1416, in 1868, het laatst verloopene, tot 1452.

Van de 12592 behandelde lijders zijn slechts 5700 uit de stad en de provincie Utrecht herkomstig. Gij ziet dus, H.H. Stichters, dat Gij eene Nederlandsche Inrichting hebt gevestigd. En overweegt men verder, dat de provincie Utrecht van het eerste jaar af het gemiddelde contingent heeft opgeleverd, dat alle stijging dus afhankelijk is van de andere provinciën, dan blijkt, dat de stichting meer en meer eene Nederlandsche geworden is.

Sterker nog treedt dit karakter aan het licht, wanneer wij letten op de verpleging. In het geheele tijdvak zijn 3130 lijders verpleegd met 106346 verpleegdagen, dat is

gemiddeld 34 verpleegdagen voor iederen lijder. Van deze 3130 lijders behoorden slechts 438, dat is minder dan één zevende, tot de provincie Utrecht. Gelderland zond ons 596, Zuidholland 776 lijders ter verpleging, en deze provinciën overtreffen dus verre de provincie Utrecht, waarvoor ook Noordholland en Noordbrabant, met 367 en 342 verpleegden, slechts weinig onderdoen.

Ten aanzien der verpleegden wijst het eerste en het tweede lustrum een kleiner verschil aan dan ten aanzien der behandelden. Van de 3130 lijders komen, namelijk, 1677 op het tweede, 1453 op het eerste, een verschil van slechts 224. Het maximum werd bereikt in 1865, toen het steeg tot 388, om in 1866, onder den invloed der cholera, op 303 te dalen. In de volgende jaren is het weder toegenomen, zonder het voorafgegane maximum te bereiken. De aandrang was niet minder groot dan ooit te voren, maar opzettelijk werd hij eenigszins tegengehouden. De bevolking werd te groot, in betrekking tot de beschikbare ruimte. Enkele malen meenden wij een nadeeligen invloed daarvan te bespeuren, en daartegen moest worden gewaakt. Voor enkele lijders is verpleging de eerste en laatste voorwaarde voor herstel; andere behoeven slechts eene behandeling op de poliklimek: tusschen deze beide categorieën ligt eene derde, waarbij de indicatie minder scherp is, en deze geeft gelegenheid, het aantal verpleegden naar goedvinden eenigszins te doen stijgen of dalen.

Hadden wij meerdere ruimte en ruimere fondsen, om geheel kostelooze behandeling menigvuldiger te kunnen toepassen, het getal verpleegden zou kunnen verdubbeld worden. Maar, zooals ik reeds opmerkte: de geheel vrije verpleging moet nog tot de uitzonderingen behooren. Bijlage III kan het u leeren: van de 3130 lijders zijn

geheel gratis slechts 267 verpleegd, van de 106346 verpleegdagen is slechts voor 9245 geen tegemoetkoming verlangd, — ik laat daar, in hoeverre ze bovendien is uitgebleven.

Dezelfde tabel wijst aan, dat door 1461 lijders met 38553 verpleegdagen voor eigen rekening is voorzien. Zij onderscheidt verder de tusschenkomst van diaconieën, armbesturen, gemeentebesturen, liefdegestichten, commissiën en van particulieren, waarbij dus liefdadigheid in de verpleeggelden voorzag, en wijst gezamenlijk daarvoor 1402 lijders aan, met 58548 verpleegdagen. Gij ziet hieruit, dat het aantal lijders, in wier verpleging door eigen middelen en door liefdadige tusschenkomst wordt voorzien, ongeveer gelijk is, maar dat het aantal verpleegdagen der laatste dat der eerste met 20000 overtreft, met andere woorden, dat de verplegingsduur der eerste tot die der laatste staat in de verhouding van 2 tot 3. Wat mag hiervan de reden zijn? Zij ligt voor de hand: zij is eenvoudig deze, dat de liefdadigheid jegens anderen doorgaans trager is dan de zorg voor zich zelven. Het gevolg hiervan is, dat de kwaal dieper inwoekert, tot herstel meer tijd vordert, of, dubbel treurig, in een grooter deel der gevallen niet meer voor herstel vatbaar is. Moge deze wenk voor hen, die op het ter verpleging zenden van behoeftige lijders invloed oefenen, niet verloren gaan!

Ik wil er nog op wijzen, dat de verhouding tusschen de verpleging door eigen middelen en door liefdadige tusschenkomst ieder jaar schier onveranderd dezelfde is gebleven.

Door welke oogziekten zijn de lijders aangetast, die in onze instelling hulp zoeken? Gij verlangt zeker niet, dat ik de statistieke lijst der 12592 lijders, die bij de

talrijke combinatiën meer dan 20000 gevallen van bepaalde ooggebreken vertegenwoordigen, voorleze, waaronder vele, waarvan zelfs de namen U geheel vreemd zijn. Eenig begrip zal het U geven, wanneer ik zeg, dat daaronder 1213 gevallen van cataract, 667 van granuleuse oogziekte, 2343 van hoornvlieslijden, 1238 van ontsteking van het regenboogvlies of uitgangen dier ontsteking, 864 gevallen van lijden der oogzenuw, 161 van glaucoma of groene staar, 3179 van refractie-gebreken, 538 van scheelzien, 549 van traanzaklijden voorkomen. Vraagt men niet naar den aard, maar naar den graad der ziekte, die meer nog de beteekenis van het lijden bepaalt, dan luidt het antwoord, dat men niet licht elders een betrekkelijk zoo groot aantal der hevigste vormen zal aantreffen. Van de 12592 lijders, in het verloopen tijdvak behandeld, waren 9054 van buiten de stad, 6892 van buiten de Provincie Utrecht herkomstig. De regel nu is: hoe grooter de afstand, des te belangrijker, des te hardnekkiger moet het lijden zijn, om tot het zoeken van hulp in onze Instelling te nopen. Dáárin ligt de verklaring der hevigheid. Alléén de gemeente Utrecht levert ons de gewone dagelijksche gevallen; de overige zijn als uitgezochte te beschouwen, waarvan elders de genezing vaak reeds te vergeefs werd beproefd. En wanneer nu de statistiek ons leert, dat allengs een betrekkelijk grooter aantal uit verwijderde plaatsen ons wordt toegezonden, dan ligt daarin opgesloten, dat de hier voorkomende gevallen op den duur in belangrijkheid nog winnen. Hierdoor onderscheidt onze inrichting zich zeer wezenlijk van zoodanige, die geroepen zijn, in eene meer locale behoefte te voorzien.

Ten sterkste komt dit verschil uit in het aantal verrichte operatiën, die eenigermate als maatstaf voor het gewicht en de beteekenis der gevallen kunnen gelden.

Op de 3130 verpleegden zijn niet minder dan 2885 operatiën verricht, afgezien van een tal van kleine kunstbewerkingen, als het verwijderen van gezwellen der oogleden, het openen der traanwegen, enz., die, zonder verpleging, op de polikliniek worden verricht. Die verhouding is inderdaad veelbeteekenend. Onder die operatiën tellen wij 551 extracties van grauwe staar of cataract, 362 puncties van cataract, 938 iridectomieën (vorming van kunstmatigen oogappel), 344 operaties van scheelzien, 280 van binnenwaarts gekeerde oogleden, 119 van vernauwde oogspleet, 69 van exstirpatie van den oogbol, 43 van staphyloma, enz. — Deze operaties geven aanleiding tot enkele opmerkingen. Vooreerst het getal extracties van cataract bedraagt in de laatste 7 jaren ruim 60 's jaars. Dat in 1868 het aantal niet meer dan 43 bedroeg, hangt samen met de omstandigheid, dat het een tijdlang minder geraden scheen, vele geopereerden te accumuleeren. Op dit oogenblik bevinden zich gelijktijdig 12 gevallen van extractie onder de verpleegden, en het laat zich aanzien, dat dit jaar het deficit van het vorige geheel zal compenseeren. Vroeger rekende men, dat op 15 duizend menschen jaarlijks eene extractie van cataract voorkomt. Naar dezen maatstaf zouden alléén in onze stichting de cataracten van 900.000 behoeftigen en minvermogenden worden geopereerd, hetgeen, met bijvoeging der overige verrichte extracties, eene bevolking van anderhalf millioen menschen zou vertegenwoordigen. Wellicht is deze maatstaf niet juist. Maar wij meenen ons toch aan geene overdrijving schuldig te maken, wanneer wij aannemen, dat de bij één millioen menschen voorkomende extracties te Utrecht worden verricht. In tien jaren tijds stijgt het aantal tot 1000, en wanneer onze nieuwsbladen voor eenigen tijd met ophef gewaagden van een buitenlandsch

oogarts, die „het feest vierde" zijner duizendste extractie van cataract, zoo moge dit niet als zoo voorbeeldeloos worden aangezien. Het hoogste cijfer bereiken de operaties van kunstmatigen oogappel, of liever van uitsnijding van een gedeelte der iris. In de laatste zeven jaren leverde onze instelling alléén daarvan gemiddeld 100 per jaar. Vóór 15 jaren behoorde deze operatie nog tot de zeldzame: hare menigvuldige toepassing bij verschillende ooggebreken is de afspiegeling van den schitterenden vooruitgang onzer kunst, waaraan de naam van von Graefe onafscheidelijk is verbonden. Betrekkelijk zeldzaam waren aanvankelijk ook de operaties tegen scheelzien, welker aantal in de laatste zes jaren tot 50 's jaars is gestegen. Nog altijd evenwel schijnt het vooroordeel tegen deze kunstbewerking, door eene bij de eerste proeve toegepaste onvolkomene methode opgewekt, niet geheel geweken. Indien algemeen de overtuiging ware doorgedrongen, dat deze operatie, bij de thans gebruikelijke methode, schier onfeilbaar de beste uitkomsten waarborgt, zonder aan eenig ongeval bloot te stellen, hoegenaamd, de onaangename difformiteit, dikwijls storend ook voor de functie van het orgaan, zou zeker zeldzamer ons schoonheidsgevoel beleedigen.

Alléén in het aantal operaties van binnenwaarts gekeerde oogleden is kennelijk vermindering waar te nemen. In het eerste vijftal jaren steeg het tot 181, in het laatste vijftal daalde het tot 79. In 1860 werd die kunstbewerking 65, in 1868 slechts 14 malen in onze instelling verricht. Hieraan moet een bijzondere oorzaak ten gronde liggen. En waarlijk die oorzaak is niet ver te zoeken. Bij herhaling was in de jaarlijksche verslagen sprake van de granuleuse oogontsteking, waardoor de Rijksgestichten te Veenhuizen en Ommerschans waren bezocht. In die granuleuse oogziekte ligt de grond tot de misvorming der

oogleden, die, onder blijvende kwellende pijnen, de oogen zelven met ondergang bedreigt en door de gezegde operatie kan worden bestreden. Dat die operatie zooveel zeldzamer geworden is, moet nu daaraan worden toegeschreven, dat door betere zorg voor tijdige behandeling de misvorming in den regel wordt voorkomen, en, waar zij zich ontwikkeld heeft, in de gestichten zelven door de gevorderde kunstbewerking wordt hersteld of verbeterd. Intusschen worden sedert 1861 lijders met misvormde oogleden wel niet meer uit de gestichten ontslagen: en zien wij ook na dien tijd het aantal operaties van entropion in ons gesticht nog aanzienlijk afnemen, dan komen wij tot de verblijdende uitkomst, dat de maatregelen, in de Rijksgestichten tot beteugeling der ziekte genomen, haren voortgang ook onder de bevolking in 't algemeen hebben gestuit. De aanstoot tot die maatregelen ging van onze stichting uit, en de uitvoering er van is door haar mogelijk gemaakt. In hare geschiedenis mag de herinnering hieraan niet ontbreken, en bij een terugblik op een tienjarig tijdvak schijnt het gepast, met aanvulling van het in de laatste jaren voorgevallene, in 't kort samen te vatten, wat hieromtrent in de jaarlijksche verslagen staat geboekt.

Het betrekkelijk groot aantal gevallen van misvormde oogleden, dat al aanstonds na de opening in ons gasthuis voorkwam, moest tot een onderzoek leiden naar hunnen oorsprong. Daarbij kwam aan het licht, dat de meeste daaraan lijdenden uit een der Rijksgestichten waren ontslagen. Het besluit, dat de granuleuse oogziekte, waaruit die misvorming haren oorsprong neemt, in die gestichten heerschende was, lag voor de hand. Op mijn voorstel droeg de Minister van Binnenlandsche Zaken Dr. Snellen op, hieromtrent in loco onderzoek te doen. Z. E. verlangde „eene juiste kennis te hebben van de

„uitgebreidheid en den aard der in de gestichten Veen-
„huizen en Ommerschans heerschende oogziekte, van hare
„oorzaken en van de geneeskundige en hygiënische maat-
„regelen, welke tot hare herstelling dienden te worden
„genomen.” Overeenkomstig het ministeriëele mandaat,
trad Dr. Snellen over een en ander met mij in overleg.
Dr. Gunning assisteerde hem bij het onderzoek. Bij
al de verpleegden, ten getale van 5000, werden de vier
oogleden omgekeerd en onderzocht. Het bleek, dat niet
minder dan 900 verpleegden waren aangetast, 15% van
de bedelaren, 34% van de weezen, die onder de ongun-
stigste omstandigheden verkeerden, slechts 3% onder de
leden der afzonderlijke huisgezinnen. Tevens werd de
geheele wijze van verpleging, voeding, woning, arbeid
enz., nauwlettend gadegeslagen. De oorzaak der epide-
mie werd gevonden in besmetting, bij bedorven lucht,
het gevolg van bovenmatige ophooping van verpleegden
in niet geventileerde zalen. De voorgestelde maatregelen
hadden in de eerste plaats ten doel, dáárin verbetering
te brengen. Met den meesten spoed werd aan het dringendste
voldaan. Geen wonder! Want aan het hoofd der medische
politie stond Dr. Roëll, een rechtschapen en kundig
man, en, in weêrwil zijner zwakke gezondheid, een wak-
ker en belangstellend ambtenaar, gesteund door het ver-
trouwen des Ministers. Maar in de tweede plaats moest
in de behandeling dier 900 lijders worden voorzien. Wij
stelden den Minister voor, om gedurende eenige maan-
den voortdurend een dertigtal dier ooglijders in onze
instelling te doen verplegen, en drie jeugdige heelkun-
digen aan te wijzen, die, na zich onder onze leiding in
de behandeling der oogziekten, in het bijzonder der granu-
leuse, geoefend te hebben, met de behandeling der oog-
lijders in de gestichten zouden worden belast. Ook hier-

aan werd door den Minister gevolg gegeven. Hieruit verklaart zich het grootte aantal onzer verpleegden, op kosten des Rijks, uit de provincie Drenthe, in 1860, en het getal van 65 operaties tegen omgekeerde oogleden, in hetzelfde jaar in ons gasthuis verricht. De heeren Hamer, Salomons en Hoffmann werden de oogheelkundigen der Gestichten, Dr. Snellen kort daarna de Inspecteur. Aan den besten wil paarde zich de beste verwachting. Maar de heer van Heemstra moest zijn zetel verlaten, als slachtoffer eener oppositie, door de partijgenooten zelven reeds gewraakt, en zijn opvolger, hoezeer overigens als staatsman met groote eigenschappen toegerust, scheen, zoover mijne ondervinding reikt, noch onbevangen, noch gelukkig in zijn oordeel over menschen, zelfs geen vertrouwen stellende in zijn voortreffelijken ambtenaar Dr. Roëll, die, om karakter en bekwaamheid, zich met ieders vertrouwen vereerd zag. Het gevolg was, dat de voorgestelde maatregelen niet verder werden uitgevoerd, dat zonder raadpleging met, ja zonder kennisgeving aan den Inspecteur, ministeriëele besluiten werden genomen, in strijd met de voorgestelde maatregelen en ingrijpende in de oogheelkundige dienst, en dat Dr. Snellen, overtuigd, onder de gegeven omstandigheden, geen nut meer te kunnen stichten, reeds bij het einde van 1863 zich genoopt zag, zijn ontslag als Inspecteur der oogheelkundige dienst aan te bieden. Intusschen was er reeds veel geschied. „Wel was" zooals Dr. Snellen reeds het vorige jaar had gerapporteerd „niet elke wenschelijke verbetering „tot stand gebracht; maar in alle „opzichten toch leverde de toestand reeds een gelukkige „tegenstelling op met de vroegere bevinding. En wat de „verkregen uitkomsten betreft: vele lijders waren hersteld, „in betrekking tot de bevolking was het aantal verpleegden „niet onaanzienlijk afgenomen, en wat van groote betee-

„kenis is, de intensiteit der ziekte was gebroken." Bij het nederleggen zijner betrekking meende Dr. Snellen nog eens ernstig te mogen wijzen op het hooge belang van de te Veenhuizen heerschende oogziekte: „Zij is," zoo schreef hij aan den Minister Thorbecke, „een ramp voor Nederland „door de groote uitgebreidheid, waarin zij zich over het „geheele land voortgeplant heeft. Uit verkeerde admini„stratieve maatregelen geboren," zoo ging hij voort, „en „door onware rapporten in de hand gewerkt en onder„houden, zal zij ter algeheele uitroeiing nog lang bui„tengewone en krachtige maatregelen vereischen. Vergun „mij, Excellentie," zoo eindigde hij zijn schrijven, „te pro„testeren tegen de voorstelling van sommigen, als zoude „de oogziekte te Veenhuizen reeds voldoende te niet ge„daan zijn: zoodanige voorstelling kan slechts leiden, om „den toestand weder tot dien van vóór 1859 te doen „terugkeeren." Die ernstige taal was noodig tegenover 's Ministers verklaring, in de zitting van de tweede kamer van 7 December 1863 afgelegd. Hier lezen wij (Bijlagen, 141ste blad, bl. 560): „Ofschoon de oogziekte te Veen„huizen niet als geheel geweken kan worden beschouwd, „is zij echter in die mate verminderd, dat ter verdere „bestrijding thans één oogarts toereikend wordt geacht. „Volgens *zijne* meening zou de ziekte niet geheel zijn uit „te roeijen, daar zich telkens uit de nieuw aankomenden „uit de gewone maatschappij ooglijders opdoen; intusschen „hield *hij* het er voor, dat de besmettelijkheid der ziekte „geheel was overwonnen."

Gij ziet, de Inspecteur werd volkomen geïgnoreerd. Zijne positie was onhoudbaar geworden. Onze officiëele betrekking tot de gestichten had hiermede opgehouden. De discipelen onzer school bleven er intusschen werkzaam, en met belangstelling vernamen wij, dat, werden

er ook geene verdere hervormingen ingevoerd, het uitgestrooide zaad vruchten bleef dragen. De hevigste vormen waren zeldzamer geworden, en het aantal lijders was reeds op een vierde teruggebracht, toen de heer Hamer, na inmiddels een paar jaren als interne aan ons gasthuis te zijn verbonden geweest, met ruimer mandaat de oogheelkundige dienst in de gestichten in haar geheelen omvang op zich nam. Dit geschiedde in 1865. „Zoo iemand in staat is" zoo schreef ik in het zevende verslag onzer instelling, „de ziekte aldaar met wortel en tak uit te roeien, dan „is het de oud-interne onzer inrichting, de heer Hamer, „wiens bekwaamheid en onvermoeide ijver gelijkelijk be„proefd zijn. Wij hebben ons daarom verheugd, dat de „geneeskundige dienst in het gesticht Veenhuizen aan ge„noemden heer Hamer werd opgedragen en durven de beste „uitkomsten daarvan voorspellen, *wanneer* diens pogingen „door Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken gewaar„deerd en ondersteund worden, zooals zij het verdienen."

Voorwaardelijk dus was mijne voorspelling. En lag in het uitspreken dier voorwaarde, schier onbewust, eenige twijfel omtrent hare vervulling opgesloten, — die twijfel is niet ongegrond bevonden. Aan de betrekking van oogarts in de gestichten zijn groote bezwaren verknocht. Het eentoonigste werk, wat men zich denken kan, dezelfde lijders, dezelfde ziekten, dezelfde behandeling, dag in dag uit, geen wetenschappelijke prikkel, geen opwekking hoegenaamd, bij iedere poging tot verbetering tegenwerking van de zijde der administratie, die van den aanvang af de beteekenis der oogziekte stelselmatig had ontkend: alle eerbied voor den man, wiens zedelijke kracht tegen zoo verlammenden invloed bestand is. De heer Hamer had aanspraak op het erkennen zijner groote diensten en op het inwilligen zijner bescheiden wenschen. In plaats daarvan stond hij

bloot aan bekrompen argwaan. Na drie jaren zag hij zich gedrongen zijn ontslag te vragen. Dat ontslag heeft hij verkregen, — zonder officiëele dankbetuiging voor bewezen diensten. De heer Hamer moge zich deze miskenning niet aantrekken. Mijnen dank voor de wijze, waarop hij aan de door mij uitgesproken verwachting beantwoordde, breng ik hem gaarne. Maar ook dezen behoeft hij niet. Hij nam het bewustzijn mede, het zijne in ruime mate te hebben bijgedragen, om de noodlottige ziekte te keer te gaan, en den dank van velen, die aan zijne bekwame hand verbetering of herstel van hun treurig lijden verschuldigd zijn. Die dank zal als de schoonste voldoening zijn leven lang hem bijblijven. Elk streven wekt weêrstand, en wie overwinnen wil moet strijden. Strekt de weerstand slechts, om onzen ijver te prikkelen, dan is de zege beslist. Zij het langzaam, onfeilbaar naderen wij tot het doel. Alweder is in de laatste jaren, in weêrwil van den ongunstigen toestand der localiteiten, het aantal lijders eer af- dan toegenomen en de hevigheid der aandoening werd meer en meer getemperd. Daarenboven schijnt de tegenwoordige Minister, al meende hij den heer Hamer tegenover zijn tegenstanders niet te moeten handhaven, met den besten wil bezield, en gereed, om tot meer afdoende maatregelen de hand te leenen. Weder werd de oogheelkundige dienst in het gesticht Veenhuizen opgedragen aan een geneesheer, in onze instelling tot oogarts gevormd, den Heer v. Doremale, die, met frisschen moed bezield, de taak op zich nam. En tegelijker tijd werd Dr. Snellen uitgenoodigd, op nieuw zich omtrent den toestand te vergewissen en Zijne Excellentie te dienen van advies. Wij begroeten die opdracht als een veelbelovend voorteeken. Het doet ons vertrouwen, dat op den grondslag van het eerste rapport zal worden

voortgebouwd. De ziekte werd in bedwang gehouden, maar is niet ten onder gebracht. Wie haar gering mocht achten zou zich bedrogen vinden. Besmettelijk van aard, is zij als een woekerplant, die, aan zich zelve overgelaten, snel om zich heengrijpt, nog altijd dreigende, zich te ontwikkelen tot een nationale ramp. Zij moet niet slechts bestreden, zij moet in het hart aangetast, de voorwaarden van haar ontstaan moeten opgeheven worden. Dit werd in het eerste rapport reeds met klem betoogd. Hierop is door Dr. Snellen op nieuw aangedrongen.

Heeft het wellicht den schijn, dat in een verslag omtrent onze instelling aan hare betrekking tot de oogziekte in de Rijksgestichten eene te groote plaats werd ingeruimd, — dan moge het gewicht der zaak tot verontschuldiging strekken. De Minister, onder wiens bestuur de eerste maatregelen ter beteugeling werden genomen, had, naar mijne overtuiging, recht, toen hij, dank zeggende voor de verpleging der lijders uit de gestichten en voor de daaraan verbonden opleiding van oogartsen, zijn schrijven aan Regenten besloot met de woorden: „dat „de bewezen diensten eene schoone bladzijde in de „geschiedenis onzer Instelling zouden beslaan."

Wij hebben in de tweede plaats te onderzoeken, in hoeverre onze stichting gehouden heeft, wat zij beloofde te zullen zijn als Inrichting van onderwijs. Haar aan de verbreiding der oogheelkunde dienstbaar te maken, lag al aanstonds in het plan. Uitdrukkelijk wijst daarop de circulaire, die in December 1857 van de centrale Commissie uitging. En in het Verslag der vestiging, uitgebracht in Mei 1859, meende ik, in verband met Art. 2 der Statuten, het tweeledig doel der Instelling aldus te kunnen omschrijven:

„Staat liefdadigheid op den voorgrond, onze Instelling „kent nog een ander doel: zij wordt dienstbaar gemaakt „aan het onderwijs in de oogheelkunde, zij is een oefen-„school voor toekomstige Geneeskundigen. In waarheid" zoo ging ik voort „ik hecht aan dit tweede doel onzer „Instelling niet minder waarde dan aan het eerste. Onze „stichting is gewijd aan het verleenen van hulp, uitslui-„tend aan behoeftige en minvermogende ooglijders. Maar „springt het niet in het oog, dat zij door verspreiding „van kennis haar weldadige werking over al de klassen „der Maatschappij zal uitbreiden?"

Het tienjarig tijdvak, dat achter ons ligt, heeft op de hiermee uitgesproken verwachting zijn zegel gedrukt.

Van den aanvang af werd onderwijs gegeven in theoretische ophthalmologie, oogheelkundige kliniek, ophthalmoskopie en operatieve heelkunde, deels door Dr. Snellen, deels door mij zelven. De meeste internes stonden ons ter zijde bij de oefeningen in het gebruik van den oogspiegel en in het onderzoek der verrichtingen van het oog.

Bereids in het eerste jaarlijksch verslag, nauwelijks anderhalf jaar na de vestiging, mocht ik getuigen, dat het onderwijs met belangstelling gevolgd werd, niet alleen door de studenten onzer hoogeschool, maar ook door doctoren en heelkundigen, hier gevestigd, en door een tal van militaire geneeskundigen, — waaronder eenigen, die, voor de dienst in Neêrlandsch Indië bestemd, van den Minister van Koloniën een verlof hadden bekomen, uitsluitend met het doel, om hunne kennis in de oogheelkunde aan onze inrichting uit te breiden. Toen reeds mocht ik er op wijzen, dat zich een eigenaardig ophthalmologisch leven openbaarde, in kleinere en grootere geschriften, in verdedigde dissertatiën, in stellingen, schier

achter ieder proefschrift te vinden, waarvan de grond in onze nog jeugdige Instelling te zoeken was. En in het volgende verslag werd opgemerkt, dat onder onze studenten eenigen reeds blijk gaven, zich meer bijzonder aan de oogheelkunde te willen toewijden, en waagde ik, op grond daarvan, te voorspellen, dat in betrekkelijk korten tijd op verschillende punten van het vaderland zich kweekelingen onzer Instelling als oogartsen zouden hebben gevestigd.

Het is bekend, dat, bij mijn optreden als oogheelkundige in 1853, in de behoefte aan oogheelkundige hulp in ons vaderland niet naar behooren was voorzien. Als specialiteit werd de bedoelde tak door niemand vertegenwoordigd. De oogpraktijk was dus in handen der heelkundigen, die haar als bijzaak moesten beschouwen en hare ontwikkeling op den nieuw ingeslagen weg moeielijk konden volgen.

De verdienstelijke Hoogleeraar Andries Mulder was in de kracht des levens bezweken; de Heer Hoyack had nog niet getoond wat hij worden zou.

Het moet worden erkend, want het is een waarheid: wie er toe in staat was zocht hulp in het buitenland, en — wie er niet toe in staat waren bleven al te vaak van hulp verstoken. De Instelling, door U gegrondvest, was geroepen, daaraan een einde te maken, en zij heeft aan die roeping beantwoord. Onze verwachting is door de uitkomst zelfs overtroffen. Merkwaardig is het, binnen hoe betrekkelijk korten tijd de gelegenheid tot het verkrijgen van oogheelkundige hulp zich van dit centrum uit heeft verbreid. Inderdaad kunnen wij constateeren, dat de behandeling der oogziekten, als specialiteit, in geheel Nederland thans reeds uitsluitend in de handen is van de leerlingen der Utrechtsche school. Wij kunnen wijzen op

onze vrienden Dr. Moll te 's Hage en Dr. Gunning, Lector der Oogheelkunde aan het Athenaeum illustre te Amsterdam, naast wien zich later Dr. van der Laan vestigde, op Dr. Snellen, U allen wél bekend, op Dr. Haffmans te Roermond, op de Heeren Middelburgh en Hamer te Franeker, op den heer Fles, docent in de Oogheelkunde aan de kweekschool voor militaire geneeskundigen, zoolang deze te Utrecht gevestigd bleef, op den heer de Haas te Rotterdam, den heer Verschoor te Arnhem, den heer Juda te Deventer, den heer van Doremale, Officier van Gezondheid der 2e klasse bij de Kon. Marine, tijdelijk alvast als oogarts verbonden aan het Rijksgesticht te Veenhuizen, en op verscheidene anderen, de meesten onze oud-assistenten of internes der Instelling. En wat geldt voor ons Vaderland, is niet minder van toepassing op Oost-Indië, vanwaar Dr. Doijer vóór weinige dagen in het Vaderland terugkeerde, en waar de heeren van Hoogenstraten, van der Burg, Onnen, Greve en anderen bij voorkeur de oogheelkunde uitoefenen, — op West-Indië, waar de heer Gutteling werkzaam is, — op Japan, waar wij den heer van Mansvelt onder onze leerlingen tellen. Wij mogen er bijvoegen, dat de meesten, zoo niet allen, een belangrijken werkkring gevonden hebben.

Is dan nu, zoo mogen wij vragen, in de behoefte der Nederlandsche ooglijders naar eisch voorzien? Heeft onze Instelling te dien opzichte hare taak geheel volbracht, en blijft haar voor het verspreiden van oogheelkundige kennis weinig of niets te doen over? Allicht zou men geneigd zijn, hierop een bevestigend antwoord te geven. Aan oogheelkundigen ex professo is immers geen gebrek, en mocht in de eene of andere provincie nog een leemte bestaan, onder onze leerlingen zullen er bereid gevonden worden, die

leemte aan te vullen. Het getal oogheelkundigen mag overigens niet te groot zijn, willen zij, ten nadeele der lijders, niet ophouden, goede specialisten te wezen. Maar aan een anderen eisch is moeielijker te voldoen. Ieder arts behoort oogarts te zijn. Van iederen arts heeft men recht te verwachten, dat hij in staat zij, gewone oogziekten te herkennen en naar de regelen der kunst te behandelen, buitengewone, die de tusschenkomst eischen van den eigenlijken oogarts, tijdig als zoodanig te onderscheiden. Zoolang aan dezen eisch niet is voldaan, gaat nog menig oog onherstelbaar verloren. Mogen wij hopen, dat de vervulling van dien eisch niet lang meer tot de pia vota zal behooren? Onze Instelling heeft nog die goede zijde gehad, dat men ook elders de behoefte aan bijzonder oogheelkundig onderwijs op ruimer schaal begint in te zien. Te Amsterdam is, zooals wij zagen, Dr. Gunning als Lector der oogheelkunde aan het Athenaeum verbonden, en zijn wij wél onderricht, dan zal ook te Leiden het oogheelkundig onderwijs weldra aan een bijzonderen Docent worden opgedragen, waartoe, ook terwijl Dr. Snellen verklaarde, zich daartoe niet te kunnen beschikbaar stellen, de geschikte persoon onder de kweekelingen onzer inrichting wél zal te vinden zijn. En naarmate het onderwijs beter en algemeener wordt, zal men bij het staatsexamen de eischen aan oogheelkundige kennis ook hooger opvoeren, daargelaten, of het niet reeds plichtmatig ware, door voldoende eischen het streven der candidaten naar voldoende kennis aan te wakkeren. Langs den aangewezen weg nu is het te verwezenlijken, dat ieder arts oogarts zij, in den bedoelden zin. Dàn ook zal in iedere betrekkelijk kleine stad al spoedig een der geneeskundigen, zonder specialist te zijn, zich door zijne belangstelling in het behandelen van ooglijders onderscheiden en door zijne kunstgenooten onder-

scheiden worden. Met weinig middelen zal hij in staat zijn, daar een polikliniek voor behoeftige ooglijders in het leven te roepen. Hieraan bestaat altijd en overal behoefte. Wordt in de nabijheid de gelegenheid gemist voor regelmatige kostelooze behandeling, dan blijven vele behoeftigen nog altijd van hulp verstoken. Wil men het bewijs? Iedere proeve leidde tot concentratie van ooglijders op een nieuw punt, en in de reeds bestaande Inrichtingen bleef het aantal patiënten even groot. Naast onze polikliniek heeft Dr. Fles in dezelfde stad, vóór eenige jaren, ten behoeve van het onderwijs der kweekelingen, een polikliniek geopend, die uit de om 's Rijks Hospitaal gelegen buurten de meeste patiënten tot zich trok, en nauwelijks was een voorbijgaande invloed op het aantal onzer lijders hiervan te bespeuren. Onze Instelling zij bovenal eene Instelling voor verpleging. Hoe meer gelegenheid tot poliklinische behandeling elders gegeven wordt, des te minder is zij geroepen, in de behoeften van gewone loopende patiënten te voorzien. Maar des te grooter zal het aantal buitengewone worden en des te hooger het aantal verpleegden stijgen. Voor deze is zij en behoort zij te blijven een centrale Inrichting. Dát vordert het belang der wetenschap, het belang van het onderwijs, en niet het minst dat der lijders. 't Is er verre van daan, dat ook niet elders de gelegenheid tot verpleging zou moeten worden opengesteld. Iedere poging daartoe juichen wij van harte toe, en wij trachten tot het welslagen daarvan het onze bij te dragen. Maar wij veroordeelen den kweekeling onzer instelling, die, bij dat streven, haren naam opzettelijk verzwijgt, en, — vragende alléén naar rechten, niet naar plichten, — zelfs waar onzerzijds het verlangen daartoe wordt kenbaar gemaakt, elke betrekking tot onze instelling van de hand wijst. Wie alleen

het welzijn der lijders op het oog heeft, moet zoodanige betrekking op prijs stellen. Wat wij verlangen, is: van de eene zijde gelegenheid te hebben, zoo dikwijls het belang der lijders dit medebrengt, hen tot de speciëele inrichting te kunnen verwijzen, — van de andere zijde, enkele malen vreemde of duistere, voor het onderwijs bijzonder gewichtige gevallen, hetzij alléén tot observatie en advies, hetzij in volle behandeling ons te zien toevertrouwd. Zoo worden de belangen ook der instellingen wederkeerig bevorderd. Een groot aantal lijders behoeven wij langs dezen weg niet te ontvangen. Hoeveel gelegenheid tot verpleging er elders geopend worde, altijd zullen er tal van plaatsen overblijven, waaruit de lijders naar het in het centrum des Rijks gelegen Utrecht gemakkelijk hunnen weg zullen vinden, en onze Instelling zou bloeien, al werd zij door al hare zonen verloochend. Gelukkigerwijze heeft zij slechts één ondankbaren aan te wijzen.

Het medegedeelde geeft U een voorstelling van hetgeen onze stichting voor de verspreiding der Oogheelkunde in Nederland heeft gedaan. Gij zult het opmerkelijk vinden, dat zij in betrekkelijk zoo korten tijd hierin zóóveel vermocht.

Verschillende oorzaken hebben daartoe samengewerkt.

Vooreerst, de gelegenheid, die uwe liberaliteit hier in het leven riep, liet van de materiëele zijde niets te wenschen over. Alle hulpmiddelen, hetzij tot onderzoek der lijders, hetzij tot wetenschappelijke nasporing gevorderd, werden, overeenkomstig den wensch en den wil der Regenten, hier vereenigd, en onze Instelling mocht weldra bogen op het bezit eener collectie van werktuigen en hulpmiddelen, als wellicht geene zuster-inrichting, ergens ter wereld, had aan te wijzen. En wat voor praktisch

onderwijs de hoofdzaak is, concentratie van belangrijke ooglijders, dááraan werd al aanstonds ruimschoots voldaan.

Bovendien heeft de oogheelkunde meer dan één aanlokkelijke zijde. Het belangrijke orgaan, waarmee zij zich bezig houdt, zoo nauwkeurig bekend in al zijn deelen en functies, de zekerheid der diagnose van iedere afwijking, de bevredigende verklaring van alle verschijnselen, en aan al die kennis de kroon opgezet door het vermogen der kunst, door de macht van hare therapie, — kon het anders, dan dat de belangstelling opgewekt en geboeid werd? Inderdaad is de Oogheelkunde de schoonste zegepraal der geneeskunst. Hetzij ze, tot bestrijding der kwaal, zich van geneesmiddelen bedient, hetzij zij met fijne werktuigen ingrijpt in het edele orgaan, slechts zelden mist zij haar doel. En zij mag zich beroemen, dat het resultaat niet afhankelijk is van het blinde toeval, maar door háár gewrocht. Want juist in de oogheelkunde „gewährt das künstlerische Wirken die höchste Freude", door Henle als het ideaal voorgesteld, „dass sie durch die Einsicht in die Gründe des Verfahrens geleitet ist." Nergens is de band tusschen wetenschap en praktijk zóó innig gesloten. Aan hare volmaaktheid spiegelt zich de geheele geneeskunde, en tot haar richt zij de vraag, langs welken weg zich met al haar takken tot hooger standpunt te verheffen.

Dit is nu, indien gij wilt, de dichterlijke zijde Er is nog een andere, van meer praktische beteekenis, die ook het hare bijdroeg, om de vruchten van het onderwijs spoedig te doen rijpen. Ik bedoel de behoefte der Maatschappij. En die behoefte werd gevoeld en erkend. Men hoorde niet langer het Catziaansche distichon:

„Hebt ghij een quact, of vierigh oogh,
Verbint het met den elleboogh."

Maar men verlangde hulp, omdat de natuur ze weigerde en de ondervinding had bewezen, dat zij in de macht lag der kunst. Menigeen kon dus verwachten, als oogarts in de maatschappij een werkkring te vinden, weldadig en dankbaar tevens.

Van alle zijden dus, prikkel genoeg, niet waar? om de belangstelling te verklaren, die, reeds bij haar vestiging, onzer instelling van de zijde der Geneeskundigen ten deel viel!

En toch werkte, naar mijne overtuiging, eene andere omstandigheid, krachtiger schier dan al de genoemde.

Ik bedoel het frissche leven, waarmee de ophthalmologie bezield was, de nieuwe phase, die zij onder den invloed van gewichtige ontdekkingen was ingetreden. Naar het tooneel van wording en ontwikkeling wenden als van zelf zich onze blikken. Iedere beweging is als een stroom, die ons onwederstaanbaar medesleept. Tot voorstanders van vooruitgang heeft de natuur ons gestempeld!

Het jaar 1851 zal, zooals Stellwag von Carion te recht gezegd heeft, altijd een der gedenkwaardigste blijven in de geschiedrollen der ophthalmologie. Twee ontdekkingen staan elkander hier waardig ter zijde: die van den grond der accommodatie en die van den oogspiegel.

Het jeugdig oog bezit het vermogen, zich in te richten voor het scherp zien op afstand en in de nabijheid. Die inrichting, het accommodatie-vermogen van het oog, moet berusten op een physische verandering van het oog zelf, van zijn lichtbrekend stelsel. Waarin bestaat die verandering? Te vergeefs hadden physici en physiologen twee eeuwen lang naar het antwoord gezocht: het was onzen landgenoot Dr. Cramer, geneesheer te Groningen, voorbehouden, die vraag voldingend op te lossen.

Het uitwendig oog lag voor den beschouwer bloot.

Ziekelijke veranderingen konden hier onmiddellijk worden gezien. Met de verschijnselen waren tevens de processen bekend. Maar in het inwendige oog vermocht de blik niet door te dringen. De verschijnselen, wijzende op stoornis in het zenuwleven van het oog, bleven onverklaard, of werden althans niet tot een bepaald proces teruggebracht. Zeer uiteenloopende toestanden werden met elkander verward. En daar treedt Helmholtz op en legt door de uitvinding van den oogspiegel ook het inwendige van het oog voor onze blikken bloot.

Van deze ontdekkingen was noch de eene, noch de andere een geschenk van het toeval. Die van den grond der accommodatie was het resultaat van een stelselmatig onderzoek, waartoe ik zelf mee den aanstoot gaf. En de oogspiegel was de schoonste prijs van buitengewone combinatie-gaven. „Ik wenschte," zegt Helmholtz in allen eenvoud, „het inwendige oog tijdens het leven te onderzoeken, en daartoe heb ik een klein werktuig saamgesteld, dat oogspiegel heeten kan." Helmholtz is geen oogheelkundige, zooals sommigen uwer wellicht vermoeden. Helmholtz is physioloog en op het gebied der natuurkundige wetenschappen misschien de meest omvattende geest van onzen tijd. Aan de physiologie wordt zijn bezit door physici en mathematici als om strijd betwist. Maar hij is trouw gebleven aan de wetenschap van het leven, en als physioloog had ik het voorrecht hem te kennen. Zoo kwam zijn werktuig al aanstonds in mijne handen. Juist hadden de omstandigheden mij genoopt, het algemeen physiologisch terrein, waarop de leerstoel stond van den hooggeschatten Schroeder van der Kolk, een tijdlang te verlaten, om in 't bijzonder mij aan de oogheelkunde toe te wijden. Het was een heerlijke tijd. Iedere blik, met den oog-

spiegel in het oog geslagen, was een verrassing. En iedere bepaling van refractie of accommodatie, aan de hand der physiologie, was een bijdrage tot het stelsel der refractie- en accommodatie-anomaliën, waarvan de omtrekken mij al spoedig vrij scherp geteekend voor den geest stonden. Langs die beide wegen ijlde de oogheel kunde hare volmaking te gemoet. Zij gevoelde, wat krachtigen hefboom tot ontwikkeling haar met den oogspiegel was in handen gegeven. En bovendien gold het hier een uitvinding, die de belangstelling van het algemeen in hooge mate tot zich moest trekken. Moeielijk kan ik den indruk teruggeven, die mij aangreep, toen ik voor het eerst die wonderbare zenuw van het oog, in haar volle levenswerkdadigheid, gevoed door het stroomende bloed, in helderen glans vóór mij zag. Zóó diep in de werkplaats des levens was het den menschelijken blik nog niet vergund geweest door te dringen. Dit was de indruk op allen, die het prachtig verschijnsel aanschouwden, en, onder den prikkel der nieuwheid, wenschte ieder dit te zien. En het lag zoo voor de hand, te besluiten, dat hiermee een nieuw veld van kennis op het oogheelkundig gebied was geopend. Wie zieke oogen had wilde met den oogspiegel onderzocht zijn. Zonder oogspiegel achtte men herkenning eener oogziekte ondenkbaar. Zóó oordeelde de leek. En de ingewijden erkenden de ware zijde van dat oordeel, al gispten zij de overdrijving, met een rechtmatig scepticisme tegen ál te sanguinische verwachtingen. Zij zelven zonden mij trouwens hunne lijders en verlangden van mij de diagnose der inwendige gebreken. Dat moest mij veler vertrouwen doen deelachtig worden. Ik heb het elders gezegd en herhaal het als een waarheid: „de Nederlandsche geneeskundigen hebben mij tot oogarts ge-

maakt." De oogspiegel was het vooral, die tal van lijders onder mijne behandeling had vereenigd. Ook de behoeftigen stroomden van vele zijden naar mij toe; maar de gelegenheid om hen te helpen was gebrekkig of ontbrak ten eenemale. De gedachte aan het tot stand brengen van een inrichting, in den trant der Engelsche ziekenhuizen, met het „supported by voluntary contributions" op den gevel, rees bij mij op. Van de overtuiging, dat aan dergelijke inrichting behoefte was, was ik diep doordrongen. Zou mijn woord ingang vinden? Ik sprak er van, en zie, ik vond den grond geheel voorbereid, — opgewektheid, geestdrift zelfs bij velen, om er toe mede te werken. Hoe een centrale commissie zich vormde, hoe zij tot medewerking opwekte, hoe onze geëerbiedigde Vorst en verschillende leden van het Koninklijke huis tot de oprichting bijdroegen, hoe de stem der Commissie weêrklank vond door het geheele vaderland, ik heb het te boek gesteld in mijn verslag over de vestiging der Instelling, vóór 10 jaren te dezer plaatse uitgebracht.

Merkwaardig is altijd het verband tusschen oorzaak en gevolgen, waar de geschiedenis dit voor onzen blik ontsluijert. Het lichten der oogen in het duister was een bekend feit. In het kattenoog was het door duizenden gezien. Het eerste denkbeeld moest zijn, dat het licht in het oog ontstond en hier van zijn bron uitstraalde. Maar dit denkbeeld was weêrlegd, en bewezen was het, dat het uitstralende licht van buiten was ingedrongen, om in het oog alleen gereflecteerd te worden: in het volslagen duister ontbrak het geheel. Het was ook gezien in het zieke, lijdende, onder zekere voorwaarden in het gezonde oog van den mensch. De methode, om ieder oog lichtend te zien, was door Brücke aangegeven. Helmholtz analyseerde de voorwaarden, bracht

de theorie tot klaarheid en kwam tot het besluit, dat, als men het in zijn macht had, uit de diepte van een oog terugstralend licht in zijn eigen oog op te vangen, ook de middelen gegeven waren, om, wat er in den bodem van dat oog verborgen lag, scherp te zien en te onderscheiden. En hiermede was de oogspiegel gevonden: hij behoefde alléén nog te worden geconstruëerd. Ik heb de overtuiging, dat zonder die vinding het Nederlandsch Gasthuis voor Ooglijders niet zou zijn verrezen. Het genie van Helmholtz is een der schakels in dien keten van oorzaken en gevolgen. Kort na de vestiging onzer Instelling werd Helmholtz door onzen Koning begiftigd met de orde van den Nederlandschen leeuw. Het was de eerste onderscheiding van dien aard, die den grooten natuuronderzoeker ten deel viel. Een andere onderscheiding was voorafgegaan, door hem zelven met eenigen nadruk „die Decoration von Seite der Sachverständigen” genoemd. Het was in 1858. Ten derde male kwam het kongres voor oogheelkundigen, samengeroepen door Albrecht von Graefe, te Heidelberg bijeen. Niet lang te voren had Helmholtz de universiteit van Bonn voor die van Heidelberg vaarwel gezegd, waar hij met Bunsen en Kirchhoff een driemanschap vormt, waarvan men niet licht elders de weerga vinden zal. Helmholtz vereerde onze bijeenkomsten met zijne tegenwoordigheid. Wij, ophthalmologen, noodigden den physioloog, wien wij zoo dure verplichting hadden, aan onzen disch. Helmholtz verscheen, niet voorbereid op de verrassing, die wij hem hadden toegedacht. Vóór hem werd een zilveren bokaal geplaatst. Von Graefe nam den bokaal in de hand, schilderde in bezielde taal, hoe in de laatste jaren de oogheelkunde zich op vaste grondslagen ontwikkelde, hoe overal kennis voor twijfel, wetenschap voor hypothese in de plaats trad,

zich wendende tot ons en ons als tot getuigen oproepende, en — antwoordende op de vraag: aan wien heeft onze kunst die zegepraal te danken? richtte hij zich tot Helmholtz en overreikte hem den bokaal, met de daarop gegraveerde schoone woorden:

Dem Schöpfer neuer Wissenschaft, dem Wohlthäter der Menschheit, in dankbarer Erinnerung an der Erfindung des Augenspiegels,

gewidmet von . . . .

(*Hier volgde een lange rij der beste namen uit de oogheelkunde.*)

Het was een plechtig oogenblik. Helmholtz, zichtbaar getroffen, stond op en sprak: „Gij, Mijne Heeren! hebt „aanspraak op *mijnen* dank. Aan U is mijne vinding „hare waarde verschuldigd. Gij hebt haar vruchtbaar „gemaakt voor de wetenschap en voor de menschheid. „Dat de oogspiegel, als zoo menige vinding van den men„schelijken geest, niet ontelbare jaren ongebruikt, vergeten „bleef, het is uw werk. Aan U de eere!"

Die woorden welden Helmholtz uit het hart. Zij waren de ongeveinsde uitdrukking van zijn geluk over de geestdrift, waarmede de ophthalmologen zijne uitvinding hadden begroet, en over de groote praktische resultaten, die zij al aanstonds in hunne handen had opgeleverd. Zoo had onze dankbaarheid zich kunnen toonen in daden: de zijne kon zich slechts uiten in woorden, maar werd te dieper gevoeld, naarmate hij minder zóó groote uitkomsten had kunnen te gemoet zien. Bij de constructie van den oogspiegel was Helmholtz er verre van verwijderd te vermoeden, dat dit eenvoudige werktuig een nieuw tijdperk der oogheelkunde zou openen, leerstoelen zou doen verrijzen, gasthuizen stichten. En in hoe korten tijd was dit alles *waarheid* geworden! Er is geen twijfel: wie de vestiging onzer Instelling, wie haren bloei en hare ont-

wikkeling wil verklaren, moet opklimmen tot de uitvinding van den oogspiegel. En wanneer ik mij geroepen zag, U de geschiedenis der stichting te schetsen, dan hadt Gij recht iets meer van mij te verlangen dan een naakte opsomming der directe feiten.

De nieuwe phase dan der kunst, waaraan onze stichting is gewijd, was de prikkel bij uitnemendheid voor de belangstelling der geneeskundigen. Ons was daarbij de plicht opgelegd, met de voortreffelijke hulpmiddelen, die te onzer beschikking stonden, niet slechts de verkregen kennis te helpen verspreiden, maar, naar vermogen, tot den opbouw der wetenschap mede te werken. Wij hebben getracht, hierin niet geheel achterlijk te blijven. Een der eerste werken over den oogspiegel, toegepast op physiologisch en pathologisch gebied, ging uit van deze school, wel is waar vóór, maar als het sein tot de oprichting van het gasthuis: het was de dissertatie van den verdienstelijken van Trigt, „de Speculo Oculi," die, oorspronkelijk in het Latijn geschreven, in de Nederlandsche en Hoogduitsche talen werd overgebracht en in Duitschland moest herdrukt worden. Later werden, achtereenvolgens, al de vraagstukken onderzocht, die met de refractie en accommodatie van het oog in verband staan, bij welk onderzoek het gebruik van den oogspiegel ook niet kon worden ontbeerd. Als bijlage V van dit verslag vindt gij de titels van 24 alhier verdedigde dissertaties, waarvan de meeste tot dit onderwerp betrekking hebben, en, als bijlage IV, een opgave van den inhoud der wetenschappelijke bijbladen van onze verslagen, die acht octavo deelen vormen, waarvan, bij een afgesloten tienjarig tijdvak, die opgaaf als algemeene inhoud strekken kan. Het laatste jaar werden door Dr. Snellen, door Dr. Monnik, door Dr. Arlt, den zoon van onzen hoogge-

schatten vriend en ambtgenoot uit Weenen, nog bijdragen geleverd, die aan het jaarlijksch verslag over 1868 zijn toe te voegen, voorts kleine aanteekeningen van den Heer Vriesman en van mij zelven. De resultaten van onderzoekingen, die zich over meer dan vijf jaren uitstrekken, werden in 1865 neêrgelegd in een uitvoerig werk, oorspronkelijk in de Engelsche taal door de Sydenham Society uitgegeven, getiteld: „On the Anomalies of Refraction and Accommodation," maar bovendien, vertaald, in het Hoogduitsch en in het Fransch uitgegeven, en vonden weerklank in een tal van kleinere werken over hetzelfde onderwerp, waartoe het den voornaamsten grondslag leverde, in Duitschland, Zwitserland, Frankrijk, Engeland, Rusland, Italië en in Amerika verschenen. Onder hetgeen door Dr. Snellen op wetenschappelijk gebied werd verricht, moet vooral worden gewezen op zijn stelsel van proefletters en proefteekens, met een inleidend woord in vele talen uitgegeven en de heele wereld door in gebruik gekomen, zoodat de gezichtsscherpte algemeen naar deze proeven wordt bepaald, die in Engeland zelfs officiëel bij de keuringen zijn ingevoerd. De uitgaaf geschiedde ten voordeele onzer stichting, die hiervan niet onbelangrijke vruchten plukken mocht.

Het streven, om onze Instelling ook aan den opbouw der wetenschap dienstbaar te maken, had ten gevolge, dat haar bestaan niet onopgemerkt bleef, en dat zij achtereenvolgens door een groot aantal vreemde geleerden en kunstgenooten werd bezocht. Uit verschillende oogpunten is dat bezoek ons altijd aangenaam geweest en de artikels van Laurence, „On the Utrecht Ophthalmic School", in de Medical Times, en die van Giraud-Teulon, „sur l'Ecole Ophthalmique d'Utrecht", in de Gazette médicale de Paris, konden ook voor den bloei onzer instelling ons niet onverschillig zijn.

„Daarenboven," zooals wij reeds in ons eerste verslag opmerkten, „zijn onze bezoekers in het algemeen uitstekende „jonge mannen, door langdurig verblijf aan verscheidene buitenlandsche Instellingen veelzijdig ontwikkeld. Zij brengen nieuwe elementen aan, geven heilzame wrijving en vrijwaren ons voor eenzijdigheid. Met ijver en belangstelling „bezield, leveren zij door omgang en gedachtenwisseling een „heilzamen prikkel, van onschatbare waarde voor onze „studenten. Vervullen wij alzoo den plicht van gastvrijheid," zoo ging ik voort, „door met onbekrompen „liberaliteit aan jeugdige buitenlandsche geleerden den „toegang tot onze inrichting open te stellen, die plichtsvervulling brengt hare belooning ruimschoots mede." Thans, negen jaren later, kan ik deze woorden, van het eerste tot het laatste, onderschrijven. In de Annalen onzer stichting moge het geboekt staan, dat de Utrechtsche school het voorrecht had, bij te dragen tot de vorming van mannen als Dr. Knapp, vele jaren Hoogleeraar in de oogheelkunde te Heidelberg, thans te New-York aan het hoofd eener groote instelling, van Dr. Liebreich, die in Frankrijks hoofdstad als practicus en als docent de eerste plaats onder de oogheelkundigen inneemt, van Dr. Dor, Hoogleeraar te Bern, van Dr. Nagel, Hoogleeraar te Tübingen, van Dr. Monoyer, Hoogleeraar te Straatsburg, van Dr. Laurence en Lawrence, beiden te Londen aan de oogheelkundige hospitalen verbonden, van Dr. Mannhardt, thans te Florence, van Dr. Raymond, Leeraar te Turin en van zoovele anderen, wier namen in de oogheelkunde met eere worden genoemd.

Van het nieuwe tijdperk der oogheelkunde ligt de eerste phase reeds achter ons. Op de snelle ontwikkeling is een zekere remissie gevolgd. Jaren lang was het,

alsof er belangstelling alléén bestond voor de resultaten van het ophthalmoscopisch onderzoek, zooals men het onderzoek met den oogspiegel noemde. Dààrop volgde eene schier nóg grootere belangstelling in al hetgeen tot de refractie- en accommodatie-anomaliën van het oog betrekking had. Die belangstelling, het natuurlijke resultaat van vooruitgang, scherpte ook het onderzoek. Zoo werd, op dit gebied, onze kennis al spoedig tamelijk afgerond. Veel arbeid is er thans noodig, om hier of daar nog een hoekje of kantje af te slijpen. En terwijl het onderzoek dientengevolge hier insluimert, ontwaakt op hare beurt weer de belangstelling op zuiver praktisch gebied, en komen vragen van onmiddellijke toepassing aan de orde. Thans geldt het vooral de operatieve methoden In Amerika, zoo verhaalde ons Prof. Knapp, is de eerste vraag: „hoe „opereert gij cataract?" In Europa: „welke methode geeft u de beste resultaten?" Gij ziet, men is in deze nog zoekende, en het oordeel is niet eenstemmig. In het algemeen vindt de lineaire methode, zooals ze uit de handen van von Graefe gekomen is, de meeste voorstanders. Ook hier wordt zij bij voorkeur aangewend. Zij heeft het groote voordeel, dat hoogst zelden een oog door haar volkomen wordt te gronde gericht. Men moet de vroegere methode der lapsnede zóó lang en zóó dikwijls hebben aangewend als wij, om te weten, wat zorg, wat leed en kommer de gevallen pleegden te baren, onvermijdelijk tot dusverre, van geheele verettering, met opvolgende atrophie van den oogbol, om goed te beseffen, hoe groote weldaad de Graefe'sche methode is, — voor den oogarts misschien méér nog dan voor den lijder. Wanneer ook naast tien normale gevallen in één enkel slechts het noodlottig proces was ingetreden, dan was ál onze vreugde vergald en bedorven, en terwijl van de gelukkige gevallen ons slechts de

herinnering was bijgebleven, hadden wij nog dagelijks met loome schreden ons bezoek te brengen aan den ongelukkige, — wien wij, aan het einde van zijn lijden, geen ander uitzicht konden openen als blindheid en misvorming van het geopereerde oog. — Maar tóch vraag ik mij telkens af, of wij met de operatie van von Graefe ons bevredigd kunnen verklaren. Ongetwijfeld is zij veiliger, en hare resultaten zijn in 't algemeen voldoende. Maar moeten zij niet te vaak nog onderdoen voor hetgeen in gunstige gevallen door de lapsnede werd bereikt? Dat ongeschonden oog, die kleine ronde, bewegelijke pupil, zwart en doorschijnend als in den normalen toestand, die uitnemende gezichtsscherpte: het kost moeite daarvan afstand te doen. Hem, wien het gelukken mocht de gevaren dezer methode te bezweren, zouden wij gaarne de kroon opzetten. Dáárheen moet, dunkt mij, nog altijd ons streven zijn gericht. Dr. Snellen stelt bijzonder belang in al hetgeen tot het operatieve betrekking heeft. De lapsnede is bij ons dan ook nog niet verbannen. Is het éene oog door de lineaire methode van von Graefe gered, dan is men, althans bij gezonde, betrekkelijk jeugdige personen, waarbij het gevaar tot zijn minimum is teruggebracht, gerechtigd, misschien verplicht, naar het hoogst bereikbare te streven.

Zoo gaan wij voort, met het „excelsior" steeds voor oogen, hoezeer ons wel bewust, dat alléén bij het licht eener gewichtige ontdekking of door de kracht van een nieuw middel van onderzoek weder het frissche leven eener nieuwe periode van ontwikkeling op het gebied der oogheelkunde kan ontluiken. Ons kapitaal van kennis werd aanzienlijk vergroot, en zonder buitengewone inspanning genieten wij daarvan de kostelijke renten. Maar de voldoening, om door eigen kracht het kapitaal nog in gelijke rede te doen stijgen, schijnt, in de phase, waarin wij thans ver-

keeren, ook den ijverigste ontzegd. Zal men nu ontrouw worden aan het vak zijner keuze, allèèn omdat op een ander veld de arbeid een ruimeren oogst belooft? Er was een andere oorzaak, die mij voor een deel aan mijne ophthalmologische bemoeiingen onttrok. Sedert eenige jaren, sedert den dood van mijnen hooggeschatten Ambtgenoot Schroeder v. d. Kolk, is het onderwijs in physiologie aan de Utrechtsche Hoogeschool mij opgedragen. Ik mocht mij na dien tijd niet meer zoo onverdeeld aan de oogheelkunde toewijden. De tweede geneesheer onzer Inrichting, Dr. Snellen, werd daarom de gewone geneesheer, en wanneer hij niet afwezig was, bepaalde ik mij tot de rol van consulent. Wij opereerden intusschen gezamenlijk en wisselden elkander daarbij af. Ook het opereeren heb ik allengs voor een grooter deel aan Dr. Snellen overgedragen. Maar mijne belangstelling is onverflaauwd; mijn onderwijs in de oogheelkunde gaat mij altijd evenzeer ter harte, en mijne betrekking tot de Instelling, waarvan ik de eer heb Directeur te zijn, hoop ik slechts te zien eindigen met mijn leven.

Mijne taak is voor het grootste deel volbracht. Ik heb gepoogd U een voorstelling te geven, van hetgeen onze Instelling heeft gedaan voor onze behoeftige en minvermogende ooglijders, voor het onderwijs en de verspreiding van kennis, en voor de wetenschap. Het komt mij voor, dat zij gehouden heeft wat zij beloofde. Opmerkelijk is de stabiliteit, die zij in alle opzichten vertoont. Wat ondersteld werd heeft zich bewaarheid, wat bepaald werd is onveranderd gebleven. De oorspronkelijke statuten zijn nóg hare statuten, de reglementen hare reglementen, en Regenten hebben geen grond gevonden, U eenigerlei wijziging voor te stellen. Als in den beginne bepaalt zich de behandeling tot ooglijders, uitdruk-

kelijk tot behoeftige en min-vermogende ooglijders, en wel uitsluitend tot deze. Alles heeft hetzelfde aanzien behouden. Dezelfde portier opent U de deur, de bedienden zijn de oude bedienden, gekozen uit de verpleegden, — genoegzaam hersteld, om hier goede diensten te bewijzen, maar niet voldoende, om in de maatschappij aan den grooten wedstrijd met goed gevolg deel te nemen. Dezelfde zorg wordt aan allen besteed door denzelfden vader en dezelfde moeder. De dood alléén schijnt de banden aan de instelling te kunnen slaken, en deze was ons genadig. Dr. Snellen en ook de verslaggever zijn op hunne plaats gebleven Wisseling was er alleen ten aanzien der internen. En zoo behoorde het, want deze waren bestemd, om de hier verkregen kennis elders ten nutte der Maatschappij aan te wenden.

Waaraan is die groote stabiliteit der Instelling toe te schrijven? Overal toch, zoowel in de menschenwereld als in de natuur in 't algemeen, zien wij ontwikkeling hand aan hand gaan met verandering; alles accommodeert zich naar de omstandigheden, om aldus met die omstandigheden in harmonie te blijven. De reden ligt voor de hand. Het is, omdat wij de omstandigheden juist gekend en beoordeeld hebben en de geheele instelling daarnaar ingericht. Een zekere ervaring lag reeds achter ons, in mijne eerste proeven. De instelling is voortgesproten uit behoefte, en voorziet in behoeften, die in de maatschappij wel altijd zullen voortbestaan. Van deze zijde wordt dus zeker hare toekomst niet bedreigd.

Het verband tusschen de beide doeleinden, waaraan zij tracht te beantwoorden, laat zich in een enkel woord samenvatten: de instelling van onderwijs is haar bestaan verschuldigd aan die van liefdadigheid. Liefdadigheid is de grondslag van het geheel. Zonder haar geen

concentratie van ooglijders, en zonder deze concentratie geen onderwijs. Liefdadigheid moet ook op den duur de grond zijn van beiden. Wij wezen op de stabiliteit der Inrichting en verklaarden haar. In één opzicht zouden wij wel verandering hebben gewenscht: de kostelooze verpleging hadden wij gaarne zien uitgebreid. Regenten achtten zich daartoe echter niet bevoegd. De finantiëele krachten der Instelling veroorloofden die niet. Er is geen achteruitgang. Integendeel, het kapitaalfonds neemt elk jaar toe, en de rekening betreffende de verpleging wijst geene tekorten aan. Maar die vermeerdering van het kapitaalfonds is ook een voorwaarde, volstrekt noodig, om in stand te blijven. De ondervinding heeft te allen tijde geleerd, dat, ook bij de grootste inspanning, jaarlijksche bijdragen bezwaarlijk op de verkregen hoogte te houden zijn. Ook in betrekking tot onze Instelling is het gebleken. Onze begunstigers zijn sterfelijk als andere menschen, en, om onze inkomsten op gelijke hoogte te houden, moeten de afgestorvenen door een gelijk aantal nieuwe begunstigers vervangen worden. Zeer moeielijk is het, die op den duur aan te winnen. In hetgeen hierin wordt te kort geschoten moet dan door de renten van het kapitaalfonds worden voorzien. Deze moeten stijgen, naarmate de jaarlijksche bijdragen afnemen. Regenten hebben gemeend, U den geheelen stand van zaken te moeten blootleggen: het zij mij vergund, dit te doen uit hunnen naam. Het kapitaal, in 1858 tot de eerste vestiging door de stichters bijééngebracht, was toereikend tot aankoop, verbouwing en volslagen inrichting van het gesticht. Er bleef zelfs een zeker bedrag over, waarmede in de kosten der verpleging aanvankelijk kon worden voorzien. Toen Regenten in 1860 op „verkregen uitkomsten" konden wijzen, werd gevolg ge

geven aan het in de oorspronkelijke circulaire reeds uitgedrukte plan, om, namelijk, een poging te doen, door jaarlijksche bijdragen in de behoeften der verpleegden te voorzien. Die poging gelukte naar wensch: in 1860 werd reeds *f* 3215 aan bijdragen ontvangen, die, regelmatig stijgende, in 1865 haar maximum bereikten van *f* 5560, om van nu een weinig te dalen (bijlage VI). In de eerste twee jaren werden alle bijdragen beschouwd als tot het verplegingsfonds te behooren. Een ernstig woord, op de vergadering van 1861 door den heer van der Kooij gesproken, droeg er veel toe bij, om een afzonderlijk kapitaalfonds aan te leggen, met de bepaling, dat, terwijl de jaarlijksche bijdragen tot verpleging werden aangewend, alle bijdragen voor ééns in dát fonds zouden worden gestort (bijlage VII). Hiertoe waren vooral de bijdragen te rekenen van nieuwe stichters en bestuurders: deze konden dan ook, al was de vestiging voorafgegaan, in den waren zin des woords als stichters worden aangemerkt, omdat zonder kapitaalfonds de stichting niet voltooid en hare toekomst niet gewaarborgd is. Het kapitaalfonds begon met een nadeelig saldo. De verpleging der eerste jaren had dit tekort opgeleverd, waarin door het leenen van gelden had moeten worden voorzien. In 1861 zien wij die geleende gelden voor het laatst op de rekening vermeld. In 1862 hebben zij plaats gemaakt voor een inkomst aan renten, ten bedrage van *f* 42. De eerste steen van het kapitaalfonds was gelegd. Het steeg in 1863 en zou vooral in 1864 aanzienlijk zijn toegenomen, zoo het niet tot een bijzonder doeleinde had moeten worden besteed. Belendende aan het gebouw onzer Instelling, werd een huis in publieke veiling gebracht, zóó gelegen, dat het zonder moeite daarmede te verbinden en voor woning van beambten of voor verpleging in te richten was.

Wel is waar, kon men niet verwachten, dat het weldra hiertoe zou kunnen in aanmerking komen. Maar een vooruitziende blik moest het in de toekomst daarvoor bestemmen. Zooveel stond vast, dat, wanneer, bij verbetering der fondsen, kostelooze verpleging eenmaal op ruimer schaal mocht kunnen worden toegepast, de behoefte aan uitbreiding zich onmiddellijk zou doen gevoelen. Het was dus voor onze Instelling zeer gewenscht, eigenares te worden van dat perceel. Zij heeft daarvoor de aanzienlijke som van *f* 10.325 besteed, maar heeft nu ook op hare rekening een vasten post van ontvangsten aan te wijzen, voor verhuur van gebouwen, ten bedrage van *f* 450. Dat zijn inkomsten van ons kapitaal-fonds, en daarnaast zien wij het bedrag aan certificaten langzaam, wel is waar, maar regelmatig weder aangroeien en thans gestegen tot *f* 6700 4% en *f* 1100 2½ % Nationale werkelijke schuld, vertegenwoordigende een jaarlijksche rente van *f* 300. Bovendien viel der Instelling een legaat ten deel van *f* 1000 2½ %, op het grootboek ingeschreven. Het gezamenlijke inkomen bedraagt dus *f* 775.

Een overzicht der rekeningen betreffende de jaarlijksche inkomsten en de verpleging over elk der 10 jaren vindt men als bijlage tot dit verslag. Raadplegen wij deze, dan blijkt ons, dat het batig saldo, telken jare op de rekening van het volgende jaar overgebracht, sedert 1862 vrij regelmatig stijgt en thans tot *f* 2034 is geklommen. Overigens kan men de uitkomsten dier rekeningen, wat de laatste 5 jaren betreft, zich in ronde cijfers gemakkelijk in het geheugen prenten: 12000 verpleegdagen kosten *f* 12.000, die voor de helft door verpleeggelden, voor de helft door de jaarlijksche bijdragen en de renten van het kapitaalfonds worden gedekt. De verpleegdag zou, naar deze berekening, op *f* 1 komen.

In de *f* 12000 zijn echter ook al de uitgaven voor de polikliniek en het onderwijs, die daarvan niet wel te scheiden zijn, begrepen. Stellen wij daarvoor 10 %, zoo kost de verpleegdag *f* 0,90: dit cijfer is zeer nabij de waarheid.

Aan de hulpcommissiën, deels voor geheele gewesten of streken, deels voor bepaalde steden, heeft onze Instelling de grootste verplichting. Aan hare onverflauwde belangstelling is het te danken, dat de jaarlijksche bijdragen tot dusverre slechts weinig onder het in 1865 bereikte maximum zijn gedaald. Hoeveel door iedere commissie werd bijeenbracht, meenen wij niet nader te moeten vermelden, evenmin wat ons door volijverige correspondenten werd toegezonden. Allen zijn wij hartelijk dankbaar, voor het weinige als voor het vele. Elke commissie moge zich beijveren, hare inkomsten niet te zien dalen onder het eenmaal bereikte maximum, — zoo mogelijk, dat maximum te overschrijden, om te compenseeren, wat anderen mochten te kort schieten.

Onzen dank hebben wij verder te brengen aan zoo velen, die, sedert de vestiging, zich als stichters of bestuurders aan onze Instelling verbonden en zoodoende het kapitaalfonds stijfden, waarop de toekomst onzer Instelling berust. De namen der nieuw toegetreden Stichters en Bestuurders vindt men, als gewoonlijk, achter het verslag vermeld (bijlage VII). Vóór vier jaren werd het Album der Stichting in zijn geheel U medegedeeld: wij strekken daarom de opgaaf der namen thans slechts over de laatste vier jaren uit. Onder de nieuwe Stichters en Bestuurders tellen wij er weder verscheidene, die, als leerlingen, zich aan de instelling verplicht gevoelden: den heer Dr. Greeve te Soerabaija, Dr. Macs te Amsterdam, den heer Berns te Utrecht, den heer James, offic. van Gez. bij 't Indische leger, den heer Dr. Prahl uit Noorwegen, die aan

deze hoogeschool zijn studiën volbracht, — en bovendien op nieuw verscheidene mijner kunstgenooten, bij wier blijken van belangstelling ik mij gaarne Helmholtz's uitdrukking: „die Decoration von Seite der Sachverständigen" voor den geest breng. Maar boven alle bewijzen van sympathie stel ik de koninklijke gift van *f* 1000, die het Utrechtsche Studenten-corps vóór eenige maanden besloot, aan onze Instelling te schenken. Die som was het batig saldo van met wijs beleid bestuurde feesten bij gelegenheid der viering van het 55ste lustrum der Utrechtsche Hoogeschool. Eere en dank zij het corps gebracht voor zijn edel besluit! Het Utrechtsche Studenten-corps onder de stichters en bestuurders onzer Instelling te zien ingeschreven, zal mij een schoone voldoening blijven, mijn leven lang!

Ik heb U, Heeren Stichters! zooveel ik weet, nu alles gezegd, waarin gij belang kunt stellen. De conclusie maakt gij zelven op. De Stichting is geworden, wat zij beloofde, en hare finantiëele hulpbronnen schijnen eer toe- dan af te nemen. Vergunt mij toch, U te doen opmerken, dat, wat het laatste betreft, wij niet mogen stilzitten. Ik wees U op de bezwaren, om de jaarlijksche bijdragen ook slechts te houden op de eenmaal bereikte hoogte. Zoolang de meeste Stichters in leven zijn, zal dit met eenige inspanning nog wel gelukken: de hand, die de Instelling in het aanzijn riep, zal ook willig worden bevonden, haar te schragen. Maar in latere jaren zullen de beste pogingen te kort schieten, en de Stichting zal kwijnen of te gronde gaan, zoo zij niet op den vasten grondslag van eigen kapitaal gevestigd is. Verdient zij in uw oog in stand te blijven, wekt dan anderen op, om langs dien weg haren bloei te verzekeren, en onthoudt haar ook niet uwen verderen steun. Geeft van uwen overvloed!

Of gevoelt gij U geroepen, om eerst na uwen dood, wanneer gij van deze wereld niets meer te wachten hebt, van uwen weldadigen zin te doen blijken, vergeet in uwe beschikkingen dan onze Instelling niet. Hier zal uw naam in gezegend aandenken blijven, en uwe weldaden zullen ook voor de volgende geslachten niet verloren zijn.

I.

STATISTIEK der oogziekten, voorgekomen in het NEDERLANDSCH GASTHUIS VOOR OOGLIJDERS, van den 6 November 1858 tot den 1 Januarij 1869.

ZIEKTEGEVALLEN.	1858 en 1859	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866	1867	1868	Totaal
Ophthalmia catarrhalis	241	133	192	103	174	209	164	132	107	103	1558
„ granulosa	74	47	52	37	30	29	25	28	36	35	293
„ blennorrhoica	4	6	8	2	7	3	2	3	2	„	37
„ purulenta neonatorum . .	4	6	6	6	6	4	1	7	4	„	44
„ diphtherina	„	„	„	1	2	„	1	2	„	2	8
Polypus conjunctivae	„	„	„	„	1	1	1	„	„	2	5
Trachoma	41	161	125	50	56	57	45	25	32	31	623
Ophthalmia scrophulosa	133	161	83	78	105	148	105	140	136	123	1212
Panephthalmia	1	2	2	2	5	2	3	4	„	1	22
Ulcus corneae (keratitis)	85	„	„	31	55	62	59	36	19	41	388
Ulcus cum hypopyo	„	11	11	6	6	13	18	25	12	„	102
Kerato-malacia	7	16	10	7	12	4	6	5	5	2	74
Keratitis diffusa	2	„	„	6	11	11	12	8	7	8	65
Maculae corneae	89	156	200	51	70	102	133	103	97	60	1061
Leucoma	6	„	„	21	34	37	48	35	42	30	253
Fistulae corneae	„	„	„	„	„	„	3	„	2	„	5
Synechia anterior	29	40	66	32	71	50	44	25	24	26	407
Staphyloma corneae et scleroticae anterius	21	27	47	23	30	18	10	10	11	9	206
Sclerotitis anterior et episcleritis . .	„	„	„	„	9	3	3	6	6	2	29
Incrustatio corneae	„	„	„	„	1	9	6	6	5	3	30
Pterygium	2	„	5	4	3	4	3	2	2	1	27
Cornea conica (staphyloma pellucidum)	1	6	5	2	1	6	1	3	1	„	26
Kyklitis	„	„	„	10	9	9	3	8	5	6	50
Irido-keratitis	11	39	27	12	8	6	7	2	4	4	120
Prolapsus iridis	5	13	„	4	2	7	6	3	4	„	44
Mydriasis	„	„	„	„	1	3	7	1	2	„	14
Irideremia	„	„	„	1	1	„	3	1	„	„	6
Coloboma iridis congenita	„	„	„	„	1	1	1	„	„	„	3
Iridodenosis	„	„	„	„	5	6	8	1	3	2	25
Iritis	22	55	37	26	21	18	27	26	32	21	285
Irido-chorioiditis (synechiae posteriores, atresia pupillae)	41	68	66	48	85	49	48	61	41	29	536
Iritis sympathica	„	„	„	„	„	„	3	4	3	1	11
Cataracta senilis	46	80	112	90	103	80	133	82	100	86	912
„ congenita	9	9	25	15	20	16	15	14	13	19	155
„ pyramidalis	„	„	„	1	4	3	7	4	5	3	27
„ siliquata	5	„	„	„	7	1	5	3	4	3	28

ZIEKTEGEVALLEN.	1858 en 1859	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866	1867	1868	Tot[illegible]
Cataracta diabetica	1	3	1	1	1	1	1	2	1	„	1
„ secundaria	10	45	„	5	16	4	10	10	8	12	12[illegible]
„ mollis	5	„	„	3	6	8	7	6	9	5	4[illegible]
„ traumatica	4	„	„	„	„	„	8	5	12	10	3[illegible]
Aphakia	13	22	12	22	28	27	35	27	27	25	23[illegible]
Luxatio lentis	„	2	1	3	3	2	2	„	1	2	1[illegible]
Obscuratio corpori vitrei	4	31	34	15	18	12	13	18	12	„	15[illegible]
Synchisis	„	„	„	„	3	„	„	3	„	„	[illegible]
Retinitis (apopiectica, luëtica)	8	7	16	7	8	10	5	10	7	3	8[illegible]
Retinitis e morbo Brightii	„	„	„	4	1	3	8	3	1	4	2[illegible]
Retinitis pigmentosa (hemeralopia)	8	12	6	4	5	10	6	7	6	8	7[illegible]
Neuritis optica	„	„	„	„	„	5	5	6	5	6	2[illegible]
Mergvlammen van het netvlies	„	„	„	1	1	„	„	„	„	„	[illegible]
Embolia retinae	„	„	„	„	„	„	„	2	1	„	[illegible]
Solutio retinae	„	10	12	18	21	13	16	11	12	17	130
Chorioiditis	8	11	37	30	16	23	13	13	13	„	164
Glaucoma	15	20	20	13	27	19	20	9	18	20	181
Amblyopia congestiva	26	24	21	20	30	25	31	17	18	17	23[illegible]
Amblyopia et amaurosis cum papilla alba	„	19	32	27	35	40	24	23	32	33	265
Amblyopia gravidarum	„	„	„	„	„	„	„	1	2	1	4
Buphthalmos	„	„	„	1	3	2	3	„	4	5	18
Microphthalmos	„	„	„	3	„	„	„	„	„	„	[illegible]
Atrophia bulbi	21	26	33	22	43	47	45	41	55	37	370
Polypus sinus ethmoidalis	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	[illegible]
Bulbi defectus	„	„	„	„	12	7	11	13	14	21	78
Traumata	45	42	17	34	39	77	41	58	51	26	430
Corpora aliena	„	18	25	38	34	34	21	45	28	29	27[illegible]
Paralysis musculorum acuta (strabismus paralyticus, ptosis paralytica et mydriasis paralytica)	6	12	8	6	17	8	15	12	6	9	99
Strabismus	38	84	20	57	81	47	84	62	65	58	590
Nystagmos	10	15	11	8	16	15	14	12	15	11	127
Ptosis	„	„	„	1	1	3	„	6	1	6	18
Protrusio bulbi	„	„	„	„	„	„	„	3	1	„	4
Entropion en dystichiasis	29	45	48	8	43	12	14	10	15	12	230
Ectropion	9	13	16	9	11	16	33	16	11	16	156
Madarosis	„	„	„	„	„	„	„	4	„	„	4
Symblepharon	„	„	„	„	3	2	1	3	4	5	18
Abscessus palpebrae	10	19	24	9	7	10	8	12	7	8	11[illegible]
Blepharadenitis	39	48	48	21	45	29	47	52	29	28	38[illegible]
Pityriasis palpebrae	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	[illegible]
Tumores palpebrae	„	„	„	1	1	„	5	1	7	„	1[illegible]
Molluscum contagiosum	6	6	„	2	1	„	„	1	„	„	1[illegible]

ZIEKTEGEVALLEN.	1858 en 1859	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866	1867	1868	Totaal
Dacryocystitis (obstructio ductus lacrymalis)	41	43	56	48	73	75	47	47	31	40	501
Lupus	„	„	„	„	„	„	3	„	„	1	4
Neoplasmata	1	3	3	1	6	„	1	2	1	5	23
Abscessus sinus frontalis	„	„	„	„	„	„	1	1	1	„	3
Hypertrophia glandulae lacrymalis	„	„	„	1	1	1	„	„	„	„	3
Aneurysma orbitae	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	1
Caries et periostitis orbitae	„	„	„	„	2	„	„	„	„	„	2
Exanthema faciei et palpebrae	„	„	„	3	3	3	6	7	1	3	26
Dolor oculi	„	„	„	„	3	2	1	1	2	„	9
Morbus Basedovii	„	„	„	„	1	1	„	1	1	„	4
Asthenopia accommodativa	„	„	„	75	145	158	115	197	179	206	1075
Myopia	„	„	144	45	238	87	85	119	107	114	939
Hypermetropia	„	„	226	80	314	138	234	103	173	136	1404
Astigmatismus	„	„	„	22	72	24	80	70	63	43	374
Lagophthalmos	„	„	„	„	„	2	„	„	„	„	2
Albinismus	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	1
Haemophthalmos anterior e morbo Werlhofii	„	„	„	„	„	„	2	1	„	„	3
Simulatio	„	„	„	„	2	2	„	1	„	2	7
Operaties.											
Extractie van cataract	19	39	49	57	80	55	80	53	76	43	551
Idem van nastaar	„	„	„	„	3	19	14	..	„	2	38
Punctie van cataract	8	26	16	46	72	40	36	34	39	45	362
Idem van nastaar	„	„	„	1	2	„	„	5	4	6	18
Iridectomie	39	86	84	98	111	113	124	111	90	82	938
Iridesis	„	2	1	3	4	4	1	„	„	„	15
Tenotomie	8	5	10	28	56	32	58	49	46	52	344
Vorlagerung	„	„	„	1	4	3	1	„	„	4	13
Ectropion	1	4	1	„	„	„	„	„	„	1	7
Entropion en dystichiasis	18	65	34	29	45	33	20	18	22	14	298
Blepharo-phymosis	2	„	„	17	23	22	23	4	19	11	121
Symblepharon	„	4	1	„	„	„	1	„	2	4	12
Ptosis	„	4	„	2	„	„	3	„	„	„	9
Blepharoplastiek	„	3	„	4	3	3	1	3	6	6	29
Staphyloma	„	„	„	5	9	13	2	5	4	3	41
Pterygium	„	„	„	2	1	1	1	„	„	„	5
Exstirpatio bulbi	„	2	4	13	5	4	12	11	9	9	69
Exstirpatio tumoris	„	1	„	„	„	„	1	„	1	„	3
Exstirpatio fistulae corneae	„	„	„	1	1	1	1	„	„	1	5

Provinciën.	Aantal Lijders.									
	1859	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866	1867	1868
Friesland	6	7	20	42	43	32	37	29	36	49
Groningen	„	4	3	5	3	2	5	7	11	9
Drenthe	5	48	34	9	6	6	5	14	10	12
Overijssel	14	31	17	17	25	33	54	29	35	44
Gelderland	74	124	125	134	159	177	162	142	181	220
Utrecht	608	558	525	485	610	660	591	575	570	518
Noordholland. . .	42	84	64	72	140	107	143	162	169	164
Zuidholland . . .	74	118	181	204	276	309	299	244	239	239
Zeeland	7	15	10	15	23	18	53	32	33	53
Noord-Braband .	25	39	51	58	104	98	83	53	90	101
Limburg	2	2	1	2	6	9	5	6	6	3
Buitenland	16	14	21	24	23	31	35	24	36	39
Totaal . .	873	1044	1052	1067	1418	1482	1472	1317	1416	1451
Gegeven consulten	10000	14793	15822	16182	19657	19029	20260	17896	17827	17150

Verpleegd op kosten van:	Aantal Lijders.									
	1859	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866	1867	1868
Eigen	84	128	124	153	205	168	182	138	143	136
Particulieren . . .	13	16	16	15	20	25	33	18	22	25
Diaconiën	22	27	30	18	39	28	22	34	17	29
Armbesturen . . .	19	17	22	45	37	49	70	52	71	46
Gemeentebesturen	33	48	44	40	39	37	47	28	35	36
Min. Binl. Zaken	„	40	28	„	„	„	„	„	„	„
Commissiën	„	„	„	„	„	„	4	6	6	6
Liefdegestichten .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	27
Gratis	21	25	27	27	31	30	30	27	31	18
het Rijk									1	
Totaal . .	192	301	291	298	371	337	388	303	326	323
Gemiddeld getal verpleegdagen .	39	38	37	30.5	29	31	31	36	36	36

Aantal Verpleegden.

59	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866	1867	1868	Totaal
5	3	15	26	25	20	26	15	22	27	184
„	2	„	3	1	„	„	3	2	2	13
1	12	31	2	2	„	1	4	2	4	59
21	16	11	8	13	12	29	17	18	18	163
42	67	66	62	78	57	56	53	51	64	596
32	57	41	39	55	45	52	51	36	30	438
10	58	19	26	41	24	40	45	60	44	367
68	53	80	86	76	113	108	66	70	56	776
1	4	4	8	16	10	32	22	14	20	131
5	23	21	31	59	49	41	22	41	50	342
2	1	1	„	1	2	1	2	2	1	13
5	5	2	7	4	5	2	3	8	7	48
92	301	291	298	371	337	388	303	326	323	3130

Aantal Verpleegdagen.

59	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866	1867	1886	Totaal
72	4792	4801	2738	4595	3605	4198	3590	3565	3397	38553
17	687	534	476	680	1177	1077	924	1268	868	8208
58	1019	1032	652	1309	849	665	1648	711	956	9699
21	667	836	2518	1178	2525	3051	2690	3471	3070	20727
94	1459	1250	1669	1699	1144	1791	1250	1487	1791	14834
	2130	1052	„	„	„	„	„	„	„	3182
	„	„	„	„	„	241	175	176	215	807
	„	„	„	„	„	„	„	„	1058	1058
93	595	1389	1042	1453	1207	992	622	913	239	9245
								33	„	33
55	11349	10894	9095	10914	10507	12015	10899	11624	11594	106346

IV.

INHOUD van de wetenschappelijke bijbladen tot de Jaarlijksche verslagen van het Nederlandsch Gasthuis voor Ooglijders.

		Bldz.
D. I.	A. H. Kuijper. Onderzoekingen betrekkelijk de kunstmatige verwijding van den oogappel . . .	1
	F. C. Donders. Ametropie en hare gevolgen . .	63
	C. Gutteling. De behandeling van de binnenwaartskeering der oogleden	206
	H. Snellen. Praktische wenken betrekkelijk de behandeling der aandoeningen van bindvlies en hoornvlies.	253
D. II.	F. C. Donders. Paraesis, vooral van de inwendige oogspieren en van het verhemelte, na diphtheritis faucium	1
	Dezelfde. Het lichtbrekend stelsel van het menschelijk oog, in gezonden en ziekelijken toestand.	25
	H. de Brieder. De stoornissen der accomodatie van het oog..	69
	H. G. Maes. Over torpor retinae	143
	A. J. P. de Wilde. Eenige gevallen van iritis en irido-chorioiditis	277
	J. A. H. Haffmans. Bijdrage tot de kennis van het glaucoma	333
D. III.	F. C. Donders. Astigmatismus en cilindrische glazen	1
	J. H. de Haas. Geschiedkundig onderzoek omtrent de hypermetropie en hare gevolgen	137
	F. C. Donders en D. Doijer. De ligging van het draaipunt van het oog	209
	J. Vroesom de Haan. Onderzoekingen naar den invloed van den leeftijd op de gezigtsscherpte .	229
	H. Snellen. Iriddesis	280
	Dezelfde. Entropion-naad	284
	Dezelfde. Test-Types for the determination of the acuteness of vision	288

		Bldz.
D. IV.	F. C. Donders. Refractie-anomaliën, oorzaken van strabismus	1
	Dezelfde. Kort begrip der refractie-anomaliën en van hare gevolgen	53
	Dezelfde. Bepaling van den brandpuntsafstand van lensen	99
	Dezelfde. De formule der accommodatie-breedte, getoetst aan de inwendige veranderingen van het oog	105
	H. Snellen. Over het Nieuwe Reglement op het geneeskundig onderzoek omtrent de geschiktheid voor de krijgsdienst te land en te water	119
	J. F. X. Hamer. Over de anti-mydriatische werking van Calabar-Bean	135
	H. A. Middelburg. De zitplaats van het astigmatisme	146
	H. Snellen. De „neuroparalytische" oogontsteking, welke zich bij trigeminus-paralyse ontwikkelt	191
D. V.	J. Bloemert Schuurman. Vergelijkend onderzoek der bewegingen van het oog bij emmetropie en ametropie	1
	H. Snellen. Bijdrage tot de geschiedenis der oogziekten heerschende in de Rijksgestichten Veenhuizen en Ommerschans	67
	F. C. Donders. Het zien bij verschil van refractie der beide oogen, en de hulpmiddelen daarbij aan te wenden	167
	Dezelfde. De werking der mydriatica en der myotica	187
	J. J. C. van Woerden. Bijdrage tot de kennis der uitwendig zigtbare vaten van het oog, in gezonden en in zieken toestand	231
	F. C. Donders. Omtrent de uitwendige vaten van het oog en den daarin waarneembaren bloedsomloop. Naschrift	260
D. VI.	W. Koster. Twee gevallen van tumor cerebri, opmerkingen over den zamenhang tusschen hersengezwellen en aandoeningen der retina en van den nervus opticus	1
	J. J. Maats. De sympathische aandoeningen van het oog	25
	F. C. Donders. Een woord daaraan vooraf	27
	J. W. Verschoor. Optometers en optometrie	97
	P. A. van der Laan. Over gezigtsstoornis bij albuminurie	161
	F. C. Donders. Reflexie-beweging der beide pupillen bij het invallen van licht aan éene zijde.	233
	Dezelfde. Pupil-beweging bij accommodatie.	239

		Bldz.
D. VII. 1e stuk.	H. Greve. Over gezwellen in het oog.	1
	B. Rosow, uit Petersburg. Pathologisch-anatomisch onderzoek van geëxstirpeerde oogen . , . . .	77
	F. C. Donders. Het binoculair zien en de voorstelling der derde dimensie	101
	B. Rosow en H. Snellen. Aaneengroeijing van niet correspondeerende zenuwvezelen, na intercranieëele doorsnijding van het vijfde paar. . .	155
	Dr. John Green, uit Boston Toetslijnen tot bepaling van astigmatisme	
2e stuk.	F. C. Donders. Myopie en hare behandeling.	1
D. VIII.	J. J. G. M. van Dieren. De ontsteking van den voorhoofdsboezem en de secundaire aandoening van het oog	1
	A. J. W. Monnik. Tonometers en tonometrie. .	55
	F. C. Donders. Invloed der accommodatie op de voorstelling van afstand	111
	Dezelfde. Verminderde accommodatie-breedte, oorzaak van strabismus convergens.	114
	F. Arlt Jr., uit Weenen. Tijdsbepalingen ten aanzien der bewegingen van den oogappel	116
	F. C. Donders. Periodieke veranderingen van de middellijn der pupillen, zonder wijziging van refractie of accommodatie.	137
	L. H. N. Vriesman. Afscheuring van het onderooglid; geheele genezing door hechting, afzonderlijk van conjunctiva en van huid . . .	140
	N. J. A. C. Stemberg. Over den invloed van nitras argenti op de levende vaten en op het doordringen van bloedlichaampjes	143
	H. Snellen De richting der hoofdmeridianen van het astigmatische oog	151

V.

DISSERTATIES, betrekking hebbende tot de ophthalmologie, tot het verkrijgen van den graad van Doctor in de geneeskunde, verdedigd aan de Utrechtsche Hoogeschool.

1. A. C. van Trigt. De speculo oculi. Cum tabulis. 1853. Hollandsche uitgaaf in Nederlandsch Lancet; Hoogduitsche uitgaaf van Dr. Schauenburg.
2. G. C. P. de Ruiter. De vi Atropae Belladonnae in iridem. 1854. Hollandsche uitgaaf in Nederlandsch Lancet.
3. A. Doncan. De bouw van het glasachtig ligchaam. Met platen. 1854. Als dissertatie, en uitgegeven in het Ned. Lancet.
4. H. van Wijngaarden. Over stenopaeische brillen ter verbetering van 't gezigtsvermogen, bij verduistering van 't hoornvlies. Met platen. 1854. Als dissertatie en uitgegeven in het Nederlandsch Lancet. In het Hoogduitsch uitgegeven in Archiv f. Ophthalmologie. B. I.
5. C. G. von Reeken. Ontleedkundig onderzoek van den toestel voor accommodatie van het oog, met platen. 1856. Als dissertatie, en bovendien overgedrukt in Ned. Lancet.
6. J. A. Moll. Bijdrage tot de anatomie en physiologie der oogleden. Met platen 1857. Hoogduitsch medegedeeld in Archiv f Ophthalmologie. B. II.
7. Th. H. Mac Gillavry. Onderzoekingen over de hoegrootheid der accommodatie. Met platen. 1858.
8. A. H. Kuijper. Over de kunstmatige verwijding van den oogappel. 1859. Overgedrukt in de wetenschappelijke bijbladen van het Ned. Gasthuis voor Ooglijders. D. I.
9. C. Gutteling. Over de behandeling van het entropium (onder medewerking van Dr. Snellen) Met platen 1860. Overgedrukt in de bijbladen, N. G. v. O. D. I.
10. H. de Brieder. Over de stoornissen der accommodatie in het oog. 1861. Overgedrukt in de bijbladen van het N. G. v. O. D. II.

11. H. G. Maes. Over torpor retinae. 1861. Overgedrukt in de bijbladen van het N. G. v. O. D. II.
12. J. H. A. Haffmans. Bijdrage tot de kennis van het glaucoma. Met platen. 1861. Overgedrukt in de bijbladen van het N. G. v. O D. II. Hoogduitsch uitgegeven in Archiv f. Ophthalmologie B. IV.
13. A. J. P. de Wilde. Gevallen van iritis en irido-chorioiditis. 1861. Overgedrukt in de bijbladen van het N. G. v O. D. II.
14. J. H. de Haas. Geschiedkundig onderzoek omtrent de hypermetropie en hare gevolgen. 1862. Overgedrukt in de bijbl. van het N. G. v. O. D. III.
15. J. Vroesom de Haan. Onderzoekingen naar den invloed van den leeftijd op de gezigtsscherpte. Met platen 1862. Overgedrukt in de bijbl. van het N. G. v. O. D. III.
16. H. A. Middelburg. De zitplaats van het astigmatisme. 1863. Overgdrukt in de bijbl. van het N. G. v. O. D. IV.
17. J. Bloemert Schuurman. Vergelijkend onderzoek der bewegingen van het oog bij emmetropie en ametropie. 1863. Overgedrukt in de bijbl. van het N. G. v. O. D. V.
18. J. J. C. van Woerden. Bijdrage tot de kennis der uitwendig zigtbare vaten van het oog, in gezonden en zieken toestand. Met platen. 1864. Overgedrukt in de bijbl. van het N. G. v. O. D. V, en opgenomen in het Nederlandsch Archief voor Genees- en Natuurkunde.
19. J. W. Verschoor. Optometers en optometrie. 1865. Opgenomen in de bijbl. van het N. G. v. O. D. VI.
20. P. A. van der Laan. Over gezigtsstoornis in albuminurie. Opgenomen in de bijbl van het N. G. v. O. D. VI.
21. J. J. Maats. De sympathische aandoeningen van het oog. Met plaat. 1865. Opgenomen in de bijbl. van het N. G. v. O. D. VI. en opgenomen in het Med. Arch. voor Gen. en Natuurkunde. D. II.
22. H Greve. Over de gezwellen in het oog. 1866. Opgenomen in de bijbl. van het N. G. v. O D. VII.
23. J. J. G. M. van Dieren. De ontsteking van den voorhoofdsboezem en de secundaire aandoening van het oog. Opgenomen in de bijbladen van het N. G. v. O D. VIII.
24. A. J. W. Monnik. Over tonometers en tonometrie. 1868. Opgenomen in de bijbl. van het N. G. v. O. D. VIII.

GEWONE REKENING.

ONTVANGSTEN.

	1859		1860		1861		1862		1863		1864		1865		1866		1867		1868	
I. Saldo van vorig jaar . . .	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	215	58^5	246	86	861	36^5	226	64^5	460	82^5	1632	74^5
II. Verplegingskosten	3796	69^5	5590	20	5056	05	4350	47	5229	35	5148	72	5857	01	5815	66	6157	29	6329	11^5
III. Jaarlijksche Bijdragen. . .	227	20	3214	70	4632	39^5	5160	38^5	5177	05	5279	35	5560	80	5311	60	5160	21	5337	65^5
V. Geleende Gelden	3873	51	2025	53	579	04^5	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
V. Renten	,,	,,	,,	,,	,,	,,	42	07	208	39	155	76^5	70	88	158	14^5	211	36	300	46
VI. Huur van gebouwen . . .	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	225	,,	450	,,	450	,,	450	,,
	7897	40^5	10830	43	10267	49	9552	92^5	10830	37^5	10830	69^5	12575	05^5	11962	05	12439	68^5	14049	97^5

UITGAAF.

	1859		1860		1861		1862		1863		1864		1865		1866		1867		1868	
I. Onderhoud gebouwen . .	105	35	708	13^5	984	10^5	639	44^5	1184	76	487	94	1542	42^5	1212	05^5	820	90^5	1571	16^5
II. Grond- en andere lasten .	230	53	314	20	204	17	238	83	234	80^5	325	42^5	279	38^5	293	51^5	293	41^5	293	32^5
III. Tractementen	1211	94	1183	67	1263	50	1249	,,	1425	91	1460	,,	1552	,,	1608	75	1609	,,	1609	,,
IV. Voeding, verwarming, enz.	4947	40^5	6188	89^5	5904	40	4940	68	4938	67	5030	51^5	5712	76	5563	15^5	5744	43^5	5929	29
V. Kleeding en meubilair . .	496	81^5	848	42^5	590	37^5	726	90	909	22^5	1037	31^5	1151	02	970	09	1144	51^5	1105	60
VI. Kosten van beheer . . .	75	24	452	45^5	327	49	497	42	403	88	543	65	657	24^5	684	96	289	80^5	377	27
VII. Chemicaliën enz.	830	12^5	1134	56	993	45	1045	06^5	1486	26^5	1084	48^5	1453	57^5	1168	70	904	86^5	1129	78
VIII. Voordeelig saldo	,,	,,	,,	,,	,,	,,	215	58^5	246	86	861	36^5	226	64^5	460	82^5	1632	74^5	2034	54
	7897	40^5	10830	43	10267	49	9552	92^5	10830	37^5	10830	69^5	12575	05^5	11962	05	12439	68^5	14049	97^5

VII.

KAPITAAL KAS.

ONTVANGSTEN.

1 Mei 1860, geopend met		Nihil.	
Voor inschrijvingen van Bestuurders		5416	87
Idem van Stichters		4565	—
Diversen voor éèns		3128	37
Bijdrage uit Indië		1747	42
Opbrengst der lezingen van: de Heer Dr. N. Beets	*f* 93.70		
„ Venning	„ 54.10		
„ J. J. Cremer in 1863 *f* 612.65, in 1867 „ 408.70	„ 1021.35		
Prof. Oosterzee	„ 488.75		
„ Opzoomer	„ 323.75		
		1980	65
Legaten van: Dr. E. Oudenhoff	„ 344.59		
Mejufvr. A. H. Meijer	„ 1000.—		
Dr. J. J. Hetterschy	„ 500.—		
de Heer Nottebohm, te Rotterdam	„ 500.—		
Freule Lijcklama a Nijeholt . .	„ 500.—		
Mevr. de Wed. Soeters, geb. van Herwerden	„ 401.38		
M. L. Pincoffs, te Rotterdam. .	„ 300.—		
		3545	97
Van de Studenten, harddraverij op schaatsen . . .		60	12⁵
Uit de bus in 't gasthuis gelicht		236	54⁵
Verkochte verslagen, met wetenschappelijke bijbladen		39	96
		20720	91

UITGAVEN.

Aan Drukloonen	435	94
Overgeschreven op de gewone rekening	2604	57⁵
Voor het portret van Prof. Suerman (cadeau aan de dienstboden)	25	68
Voor aankoop van certificaten Nat. werkl. Schuld .	7308	—
„ „ „ een huis	10325	71⁵
SALDO IN KAS . . .	21	71
	20720	91

VIII.

Alphabetische Naamlijst

VAN DE

SEDERT 1 JANUARI 1866 TOT 1 MEI 1869 BIJGEKOMENE

Bestuurders en Stichters. [1]

Bestuurders.

Mr. J. M. Baron Huijssen van Kattendijke.		Arnhem.
Prof. Mr. C. W. Opzoomer.		Utrecht.
Dr. H. Greve.	Officier van Gezondheid	Soerabaija.
Het Utrechtsche Studentenkorps.		

Stichters.

M. T. Alewijn.		Beek.
D. H. Andreae.		Kollum.
W. E. Berns.		Spankeren.
Dr. Hacke van Mijnden.		Amsterdam.
Dr. G. F. James.	Officier van Gezondheid	Indische Leger.
J. de Kempenaer van Poppenhuijzen.		Leeuwarden.
J. H. F. Prahl.		Utrecht.
A. Baron van Rhemen van den Gelderschen Toren.		bij Velp.
J. M. Tiedeman.		's Hage.
De beide Weeshuizen te		Nijmegen.

Stichters uit vroegere jaren, verzuimd in het Album op te nemen.

De Wit Boers.	Neerlangbroek.
Christoffelse.	Enspeijk.
S. A. van Lunteren.	Utrecht.
J. P. Meijen.	Middelburg.
Mevr. Domela Nieuwenhuis, geb. M. A. Meijer.	Amsterdam.
N. van der Straal.	Rotterdam.

---

1) Zie het jaarlijksch verslag van 1866, waarin het album der Bestuurders, Stichters en Begunstigers, tot 1 Januari 1866, in zijn geheel is opgenomen.

Aanvankelijk waren er gewestelijke en plaatselijke Commissiën gevestigd, te:

Amsterdam.
Arnhem (voor Gelderland).
Dordrecht.
's Gravenhage.
Rotterdam.
Overijssel (sedert ontbonden?)

Later zijn soortgelijke Commissiën opgericht te:

Amersfoort.
Breukelen.
Zeist.
Meppel (voor Drenthe).
Haarlem.
Vianen.
Goes.
Middelburg.
's Hertogenbosch.
Zuidholland (Brielsland).
Delft.
Nijmegen.
Wijk bij Duurstede.

Correspondenten.

Amerongen en Leersum.	Dr. J. H. Coolhaas.
Baarn.	D. Voorthuijsen.
De Bilt.	Dr. C. L. J. Backer.
Baambrugge.	J. M. Zembsch.
Jutphaas.	Dr. G. Teljer.
Loenen.	Dr. J. H. van der Meer Mohr.
Maarssen.	A. B. de Joncheere van Oostwaard (overleden).
Mijdrecht.	Dr. D. de Bruijn.
Rhenen.	Dr. P. Boodt.
Vreeland.	A. G. de Bruin.
IJsselstein.	Dr. C. Hagedoorn.
Leeuwarden (voor Friesland).	Dr. Jac. Biart de la Faille
Kollum.	D. H. Andreae.
Groningen.	J. P. Israëls.
Coevorden.	Dr. C. M. B. Heijmans.
Zwolle.	Dr. G. A. Ramaer.
Deventer.	Dr. C. J. Themmen.
Zutphen.	Dr. van Andel.
Haarlem.	J. W. M. van de Poll.
De Zaan c. a.	S. Leopold.
Medemblik c. a.	J. Volp.
Hillegersberg.	C. J. Alers.
Alphen en Achttienhoven.	Dr. J. M. Richelle.
Alkemade.	G. van der Vlugt.
Pijnacker.	A. G. Ogterop.
Hardinxveld.	Dr. H. J. Lulofs.
Brielle.	Dr. S. van der Leij.

TIENDE JAARLIJKSCH VERSLAG,

betrekkelijk de verpleging en het onderwijs in het Nederlandsch Gasthuis voor Ooglijders, van den 1 Januari 1868 tot den 1 Januari 1869, ter vergadering van Bestuurders en Afgevaardigden, gehouden den 31 Mei 1869, uitgebracht door F. C. DONDERS, Directeur der Instelling.

Met verwijzing op het verslag van het eerste tienjarig tijdvak, loopende tot 1 Januari 1869, meen ik het jaarlijksch verslag over 1868 te mogen bepalen tot hetgeen door de statuten uitdrukkelijk wordt voorgeschreven.

Gedurende het jaar 1868 zijn 17150 Consulten gegeven aan 1451 ooglijders.

Deze waren herkomstig uit:		Daarvan zijn verpleegd:
Stad Utrecht	276	7
Provincie Utrecht	242	23
„ Friesland	49	27
„ Groningen	9	2
„ Drenthe	12	4
„ Overijssel	44	18
„ Gelderland	220	64
„ Noord-Holland	164	44
„ Zuid-Holland	239	56
„ Zeeland	53	20
„ Noordbrabant	101	50
„ Limburg	3	1
Buitenland	39	7
	1451	323

Van deze waren:

		Verpleegdagen.
136	voor eigen rekening, met	3397
25	„ rekening van particulieren, met . . .	868
29	„ „ „ diaconiën, met	956
46	„ „ „ armbesturen, met . . .	3070
36	„ „ „ gemeentebesturen, met .	1791
6	„ „ „ commissiën, met . . .	215
27	„ „ „ liefdegestichten, met . .	1058
18	gratis, met	239
323		11594

De volgende operaties werden verricht:

Extractie van cataract	43
„ „ nastaar	2
Punctie van cataract	45
„ „ nastaar	6
Iridectomie	82
Tenotomie	52
Entropion	14
Ectropion	1
Phymosis	11
Staphyloma	3
Symblepharon	4
Plastische operatie	5
Exstirpatio bulbi	9
Exstirpatio fistulae	1
Voornaaien	4
	282

Het onderwijs werd door Dr. SNELLEN en door mij zelven op de gewone wijze voortgezet, met die wijziging, dat de gewone klinische lessen, vroeger door mij alléén gegeven, voor de helft door Dr. SNELLEN werden waargenomen.

Alphabetische Naamlijst

VAN DE

IN 1868 BIJGEKOMENE

Bestuurders, Stichters en Begunstigers.

Bestuurders. — Geene.

Stichters. — Geene.

Begunstigers.

F. C. Andreae.	Leeuwarden.
Mevr. de Wed. L. F. de Bruin van Zuijlen.	Utrecht.
„ Bonebakker Nater.	„
R. D. Brandon.	„
A. C. Blanche Koelesmid.	„
Jhr. M. A. A. Beelaerts van Blokland.	„
Ds. H. C. Bervoets.	„
P. Baron Bentinck tot Schoonheten.	Zwolle.
P. Brouwer.	Zutphen.
C. Boeren.	Aarlanderveen.
Mevr. de Wed. A. G. Cardinaal Selleger.	Utrecht.
H. van Dijk.	„
W. Baron van der Duijn van Maasdam.	's Hage.
J. G. Geelkerken.	Utrecht.
F. van der Goes.	Beek.
Mr. F. A. van Hall.	Utrecht.
W. H. Hubrecht.	„
A. de Haan.	„
C. Hardijn Beekhuis.	Buitenpost.
Dr. A. de Jongh.	Utrecht.
C. Koning.	Amersfoort.
A. A. T. Ledeboer.	Utrecht.
Dr. J. R. E. van Laer.	„
Jonkvr. A. Lauta van Aijsma.	„
Wed. G. J. van Mansvelt.	„
Wed. A. Mendes de Leon. Mendes.	„
Dr. E. Mulder.	„
A. F. Mackenstein	Mijdrecht.
Mevr. Nahuijs geb. Wildschut.	Utrecht.
J. Nobel geb. Sandberg.	Zwolle.

J. J. Paardekoper.	Utrecht.
T. H. van Persijn.	Amersfoort.
Dr. L. Th. Pompe.	's Bosch.
Jhr. J. K. W. Quarles van Ufford.	's Hage.
Dr. A. H. Raabe.	Utrecht.
U. Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlandsberg.	„
G. H. van der Sandt.	„
Mejufvr. W. P. C. Schroeder van der Kolk.	„
J. T. L. Schroeder van der Kolk.	„
Mejufvr. B. J. Schuuring.	„
H. J. A. van Son.	„
P Spruit	Gouda.
J. Sonneveld Pzn.	Pijnacker.
A. Tindall.	Utrecht.
W. Twiss.	„
R. Verloren van Themaat.	„
C. Baron de Vos van Steenwijk.	Zwolle.
B. H. Baron de Vos van Steenwijk.	„
C. W. Voet.	's Hage.
Dr. J. J. B Vermijne.	Voorst.
P. W. van de Weijer.	Utrecht.
Wed. Weijtlandt Roijen.	„
Mr. J. Witteveen.	Kollum.
R. Wijbelingh.	„
C. Webbers.	's Hage.